


Міністерство освіти і науки України
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

Кафедра філософії, політології та міжнародних відносин

Затверджено кафедрою
«30» серпня 2019 року
Завідувач кафедри


(підпис) Харченко Ю.В.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни "Політологія"

галузь 01 Освіта/Педагогіка
(шифр галузі і назва галузі знань)

спеціальність 014 Середня освіта

предметна спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія)
(код і назва спеціальності (предметної спеціальності))

освітня програма Середня освіта (Географія та Історія)
(назва освітньої програми)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
(назва рівня вищої освіти)

факультет природничо-географічний
(назва інституту, факультету, відділення)

форма навчання денна
(денна, заочна)

Зміст

Навчальна програма курсу «Політологія»	6
Робочий тематичний план курсу «Політологія»	16
Тематика лекцій	17
Плани семінарських занять з методичними рекомендаціями і літературою:	
Тема 1... ..	18
Тема 2... ..	21
Тема 3... ..	23
Тема 4... ..	26
Теми і питання, що винесені на самостійне опрацювання студентом та методичні рекомендації до них.....	26
Завдання контрольної роботи.....	41
Питання до екзамену	48
Література	50

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Політологія»

1. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: підготовка бакалаврів	Напря́м, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів, відповідних ECTS: 3 Модулів за видами роботи: 3 Змістовних модулів: 1 Загальна кількість годин: 90	Для студентів усіх спеціальностей Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Вибірковий Рік підготовки: 2 Семестр: 4 Лекції (теоретична підготовка): 18 годин Семінарські заняття: 16 годин Самостійна робота: 56 годин Вид контролю: (залік)

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

2.1. Мета викладання дисципліни

Мета курсу: допомогти студентам сформувати уявлення про політику як організаційну, регулятивну і контрольну сферу життя суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована, головним чином, на досягнення, утримання й реалізацію влади індивідуумами й соціальними групами задля здійснення запитів і потреб.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Завдання: вивчення даного курсу дає знання про політику як цілісний складний організаційно-саморегулюючий механізм, постійно і невпинно взаємодіючий з навколишнім середовищем; розуміння причин її виникнення, сутності та проявів у різних історичних формах; виявлення, формулювання й пояснення законів світу політики, його компонентів, зокрема, надання інформації про політико-ідеологічні та науково-теоретичні погляди, ідеї, доктрини, що визначають сутність політичних намірів та дій, про архітектуру та спосіб організації політичних систем, про політичні інститути владного характеру, про політичну активність, участь та діяльність суб'єктів політичного процесу в суспільстві, про громадянське суспільство і місцеве самоврядування тощо.

Засвоївши матеріал курсу, студент набуває **вміння:**

- застосовувати свої знання до розв'язання стандартних питань та практичних завдань (на основі орієнтації у понятійно-категоріальному апараті);
- висвітлювати основні проблеми сучасної політики, основні політичні події, здійснювати їх коментування та проводити їх політологічний аналіз;
- здійснювати політологічну рефлексію щодо стану поля політики в Україні;
- робити політологічний прогноз на базі аналізу політичної ситуації чи події;

- вміти самостійно мислити у процесі аналізу нестандартних (творчих) проблемних питань та практичних завдань.

У процесі освоєння курсу у студентів мають бути вироблені такі **навички**:

- навички гуманітарного мислення, діалогічної та комунікативної культури;
- навички запитальності та рефлексивності у становленні до політичної дійсності;

- навички гуманістичного ставлення до будь-якого способу буття, культури та громадянської позиції;

- навички політологічного осмислення особливостей українського політичного поля;

- навички здійснення аргументованого, громадянського свідомого власного політичного вибору, усвідомлення значення політичної компетентності та політичної участі у процесі створення відповідного образу поля політики.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування наступних **компетентностей**:

Інтегральна компетентність - Здатність розв'язувати професійні проблеми та спеціалізовані практичні завдання в галузі середньої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів психолого-педагогічних, географічних та історичних наук, характеризуються комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу в основній (базовій) середній школі; застосовувати інноваційні технології в роботі, критично та творчо мислити.

Загальних компетентностей:

Системні компетентності:

ЗК1 – базові знання з дисциплін соціально-гуманітарної підготовки в обсязі, необхідному для засвоєння фахових дисциплін та професійної діяльності вчителя.

ЗК4 – здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями, набувати соціальні навички (softskills), спеціалізовані концептуальні знання в процесі навчання та/або професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, усвідомлення можливості навчання впродовж життя.

Інструментальні компетентності:

ЗК8 – здатність до прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.

Міжособистісні компетентності:

ЗК12 – здатність діяти на засадах етичних міркувань (мотивів), дотримуватися гендерної рівності, позитивно ставитися до представників інших культур, застосовувати соціальні навички (softskills)

Кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

Знання і розуміння

Студент:

ПРН7 – володіє базовими знаннями з дисциплін суспільно-гуманітарної підготовки, оцінює і прогнозує політичні, економічні, соціальні, культурні процеси та явища.

ПРН24 – розуміє значення культури як форми людського існування, цінує різноманіття та мультикультурність світу і керується у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу, співробітництва та гендерної рівності.

3.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

Вступні зауваження

Розбудова української незалежної держави, інтеграція її у світове співтовариство, реформи і зміни в усіх ланках суспільного життя потребує копіткої теоретичної роботи щодо розробки актуальних суспільно-політичних проблем, розвитку і вдосконалення політичної культури всього суспільства. За цих умов зростає роль системи політичної науки і освіти, як невід'ємних складових політичної організації суспільства. Вивчення політичної науки є одним з важливих напрямків впровадження нової концепції гуманітарної освіти. Політологія покликана сприяти подоланню стереотипних уявлень про політику як арену боротьби, протистояння, виникнення конфліктів і утвердженню в суспільній свідомості її розуміння як засобу інтегрування інтересів соціальних суб'єктів, досягнення громадянського миру, соціальної та національної злагоди, консенсусу. Досвід останніх років політичного життя України показав: активність громадян в управлінні справами суспільства і держави стримується політичною недосвідченістю, наївністю, нерідко відсутністю політичної культури, що дозволяє різним політичним силам маніпулювати суспільною свідомістю, використовувати активність народу для задоволення своїх політичних амбіцій. Коли сучасна людина не цікавиться політикою політика цікавиться нею. Це значить, що сьогодні немає людини, яка б не перебувала під впливом політики.

Знання про політику необхідні кожній людині, тим більше майбутньому молодому спеціалісту, який прагне зрозуміти свої потреби у суспільстві. Завдання полягає не лише у тому, щоб озброїти майбутніх фахівців відповідними знаннями, потрібними для успішного виконання своїх службових обов'язків, а й сформувати таку людину, яка б свідомо і добровільно, належним чином могла виконувати загальнолюдські обов'язки, вміла за допомогою набутих знань захистити не лише свої законні права та інтереси, а і тих, хто працює поруч.

Вивчення курсу "Політологія" формує у студентів систему логічно завершених базових знань про політику, а також надає можливості:

- знати об'єкт і метод політичної науки, чітко оперувати і володіти її понятійно-категоріальним апаратом;

- орієнтуватися в основних світових і вітчизняних політологічних школах, концепціях і напрямках, знати і вміти давати характеристики і оцінки вченням про політику;

- мати уявлення про сутність політичного життя, політичних відносин і процесів, про суб'єкт і об'єкт політики, конституційні права людини і громадянина, місце і значення політичних систем і режимів у житті держави і громадянського суспільства;

- уміти виділяти теоретичні, духовні, прикладні та інструментальні компоненти політичного знання, усвідомлювати їхню роль і функції в підготовці політичних рішень, у забезпеченні особистого внеску в суспільно-політичне життя;

розуміти сенс і основні напрямки розвитку світового політичного процесу, геополітичну обстановку, місце, роль і статус України в сучасному світі.

Розділ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПОЛІТОЛОГІЇ

Тема 1. Предмет, структура і метод політології.

Політика як теорія та соціальне явище. Предмет політології. Політологія та інші галузі суспільствознавства. Політологія як інтегративна наука та суміжні галузі політичного знання: політична соціологія, політична філософія, політична психологія, політична історія, політична географія, політична антропологія, політична семантика та ін.

Закони, принципи та категорії політичної науки. Теоретичний та емпіричний рівні політологічного знання. Основні аспекти вивчення політичного життя в межах навчального курсу політології: субстанціональний, інституціональний, функціональний та ін. Багатовимірність системи методів політологічного пізнання: філософські, загальнонаукові і спеціальні методи. Методика конкретних політологічних досліджень. Вселюдське, класове і національне в політології.

Основні завдання та функції політології. Політика як наука і мистецтво та праксеологія. Зростання ролі і значення науки про політику на сучасному етапі світового соціального розвитку, політичного і духовного оновлення України. Значення політології для формування політичної свідомості і культури студентів.

Тема 2. Історія світової політичної думки і становлення сучасної політології.

Політичне життя суспільства - багатовікове соціальне явище. Зародження політичної думки у країнах Стародавнього Сходу: закони Хаммурапі у Вавилоні, міф Заратустри в Персії, буддизм в Індії, конфуціанство і даосизм у Китаї.

Політичні вчення Стародавньої Греції. Політичні погляди Сократа. Ідеальна держава Платона. Аристотель про політику, державу і політичну справедливість. Політична думка і світоглядні ідеї Стародавнього Риму. Політико-правові погляди Цицерона.

Політичні ідеї раннього християнства. Аврелій Августин. Політична думка часів середньовіччя. Фома Аквінський. Епоха Відродження – новий етап у розвитку політичної думки.

Н.Макіавеллі засновник світської політичної науки. Вплив світової політичної думки на формування уявлень про політику в Україні.

Політичні концепції Нового часу. Д.Локк родоначальник теоретичної системи класичного лібералізму. Т.Гоббс про походження і сутність держави. Ш.Монтеск'є про форми держави та поділ влади. Російська політична думка періоду утвердження абсолютизму: І.Пересвєтов, А.Курбський, Ю.Крижаніч, М.Щербатов. Ідеологія буржуазно-демократичного радикалізму. Ж.-Ж. Руссо та його вчення про народовладдя і пріоритет громадянського суспільства, "суспільний договір", демократію.

Політичні вчення кінця XVIII - початку XIX ст. І.Кант про правову державу, етичні основи політики. Г.Ф.Регель про співвідношення громадянського суспільства, держави і права. Ліберальна політична думка: Б.Констант, Є.Бентам, А.Токвіль та ін. Теорія насильства Л.Гумпловича. Виникнення і еволюція соціально-політичних утопій. Концепції Т.Мора, Т.Кампанелли, А.Сен-Сімона, Ш.Фур'є, Р.Оуена, М.Чернишевського. Виникнення та основні етапи розвитку

політичної доктрини марксизму. Сутність кризи марксизму. Політичні ідеї в Російській імперії другої половини XIX ст. (О.Герцен, М.Салтиков-Шедрін, М.Драгоманов, В.Соловйов, Б.Чичерін, М.Ковалевський, М.Бердяєв, М.Грушевський, І.Ільїн).

Формування політології як самостійної галузі й загальної системи соціальних і гуманітарних наук. Дж.С.Мілль про свободу, порядок і соціальний прогрес. Е.Дюркгейм про значення солідаризму в розвитку суспільства. М.Вебер як класик західної політології. Вчення Вебера про ідеальні типи влади та теорія раціональної бюрократії. Теорія еліт (Г.Моска, В.Парето, Р.Міхельс, Д.Донцов, В.Липинський). Дослідження політичних партій (М.Дюверже, Ж.Шарло, Дж.Сарторі). Міжнародні відносини і світова політика: політологічні виміри (Б.Рассел, Г.Моргентау, Р.Хілсмен, М.Каплан).

Основні школи і течії сучасної зарубіжної політології. Біхевіористський напрямок у дослідженнях політики (Ч.Мерріам, Г.Лассуелл, Дж.Кетлін та ін.). Системний аналіз влади (Т.Парсонс, Д.Істон, Р.Даль та ін.). Концепції елітократії і націократії (Р.Міллс, Ч.Раш та ін.). Політична соціологія (С.Ліпсет, М.Дюверже, Р.Арон, М.Кроз'є та ін.). Психоаналітичні концепції політики (Ж.Лакан, Ч.Мерріам та ін.). Теорія соціально-політичних конфліктів (П.Блау, К.Боулдінг, Р.Дарендорф). Компаративістика як метод аналізу різномірних політичних систем (Д.Істон, Г.Алмонд, С.Верба, К.Дойч, С.Хантінгтон). Теорія політичних систем (Р.Роуз, М.Девіс, Х.Білдсман).

Концепція політичного плюралізму та її проблеми. Теорія партиципатарної демократії (масштаби політичної участі, зростання свободи, посилення рівності, оптимальне поєднання елементів прямої і представницької демократії). Теорія поліархії Р.Даля. Множинність центрів влади в демократичному суспільстві. Корпоративна суспільна демократія як механізм формування національно-державної цілісної політики з участю політичної еліти, бізнесу та профспілок.

Геополітика, етнополітологія, політична конфліктологія, кратологія: досягнення зарубіжної і вітчизняної політології XX століття. XIV Всесвітній конгрес Міжнародної асоціації політичних наук (1988) про глобалізацію політичних наук і необхідність міжнародного співробітництва учених-політологів.

Тема 3. Розвиток політичної думки в Україні: історія і сучасність.

Буття українського народу і формування перших політичних уявлень. Політична думка Київської Русі. Морально-правові та релігійні уявлення про суспільство. "Слово про закон і благодать" митрополита Іларіона, "Руська правда" часів Ярослава Мудрого і "Повість временних літ" як своєрідний заклик до єдності і незалежності руської землі. "Повчання" князя Володимира Мономаха праобраз ідеального князя, поєднання політики і моралі. "Моління" Даниїла Заточника: обґрунтування принципу єдиновладдя князя.

Вітчизняні політичні доктрини в Галицько-Волинській державі та Литовсько-Польській державі (ХТV - перша пол. ХVІІ ст.). Ідеї соціальної і національної рівності: С.Оріховський-Роксолан, Ю.Дрогобич, Г.Смотрицький, С.Зизаній, М.Смотрицький. Ідеї політичного і національного відродження України (П.Могила, І.Вишенський, С.Яворський).

Українська політична думка козацько-гетьманської доби (друга пол. XVII - кінець XVIII ст.). Ідеї волі і демократії в політичному житті козацтва. Державотворча діяльність Б.Хмельницького. Конституція П.Орлика як втілення української державницької ідеї. Києво-Могилянська академія як головний осередок культури і освіти на Україні, центр основних політичних сил у боротьбі за національну незалежність. Духовно-моральний підхід до політики у поглядах Г. Сковороди.

Політична думка України XIX - поч. XX ст. Зародження українського лібералізму. "Історія Русів". Політичні ідеї членів Кирило-Мефодіївського братства. В.Білозерський, М.Гулак, М.Костомаров, П.Куліш, Т.Шевченко про шляхи національного і соціального відродження України. М.Драгоманов основоположник політичної науки в Україні. Політична ідеологія українських демократів: М.Павлик, О.Герлецький, З.Подолінський. І.Франко про історичний характер держави і політичної влади, правовий статус особи і демократію. Народницька школа в історії української політичної думки (В.Антонович). Національно-самостійницька концепція М.Міхновського. Політичні концепції часів УНР. Національно-політична доктрина М.Грушевського. В.Винниченко про державну організацію і відродження української нації.

Українська політична думка 20-30-х рр. XX ст. Український націонал-комунізм (В.Шахрай, О.Шумський, М. Скрипник, М.Хвильовий). Концепція української державності в історико-політичній науці: народницький напрямок (П.Ладенко, С.Шелухин); консервативний (В.Липинський, С.Томашівський, В.Кучабський); національно-державницький (С.Дністрянський, Д.Донцов, В.Старосольський, М.Сціборський).

Українська політична думка 40-90-х рр. XX ст. Політичні концепції вчених українського зарубіжжя (Б.Крупницький, І.Лисяк-Рудницький, Я.Пеленський). Рух українських "шістдесятників". Обґрунтування новітньої української державності: "Декларація про державний суверенітет України", "Акт про державну "самостійність України", "Конституція України" 1996 р. Формування і розвиток національної школи політології в сучасній Україні: утвердження політології як навчальної вузівської дисципліни, розвиток фундаментальних досліджень (філософія та соціологія політики, конфліктологія, етнополітологія, партологія, кратологія, прикладна політологія та ін.).

Розділ II. ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА, ЙОГО ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Тема 4. Політика як соціальне явище.

Історія визначення поняття та категорії "політика", її сутнісних ознак. Загальна еволюція концепції політики як соціального явища (Арістотель, Н.Макіавеллі, Т.Гоббс, К.Маркс, М.Вебер, Т.Парсонс, А.Бентлі, Г.Лассуел, Р.Даль, М.Бердяєв, Г.Алмонд та ін.).

Економічні, соціальні, духовні детермінанти політики. Поняття соціального інтересу. Визначення і здійснення всезагальних інтересів як важлива передумова збереження цілісності диференційованого суспільства, порядку, взаємодії індивідів і спільнот між собою.

Суб'єкти і об'єкти політики. Соціальна структура суспільства: визначення, генезис і сучасний стан. Соціальні групи в політичному житті. Політичне панування: необхідність і сваволя. Репрезентація соціальної необхідності у особистісних, групових, класових, етнонаціональних інтересах. Основні функції політики: визначення цілей суспільного розвитку, збереження стабільності соціуму, розподіл ресурсів, управління і регулювання суспільних процесів, соціалізація особи.

Політика насильства і примусу. Правова і соціально-спрямована політика. Ознаки і принципи сучасного цивілізованого політичного процесу. Політика як мистецтво можливого, суб'єктивно бажаного і здійснення об'єктивно необхідного. Проблема типологізації політики. Політика як система суспільних відносин. Взаємозв'язок і взаємообумовленість різновидів політичної свідомості та діяльності.

Тема 5. Громадянське суспільство і політичне життя.

Поняття громадянського суспільства, його сутність, структура, фактори становлення та розвитку. Сучасні уявлення про громадянське суспільство. Громадянське суспільство як матеріальна та соціальна основа демократичної, правової, соціальної держави. Специфіка функціонування громадянського суспільства в економічній, соціальній, політичній та духовній сферах. Принципи організації життя громадянського суспільства. Взаємозв'язок громадянського суспільства, демократії, політичного плюралізму та правового статусу особи. Конституція України і формування громадянського демократичного суспільства в Україні.

Політичне життя суспільства, його сутність, основні закономірності, компоненти та історичні форми. Політичне життя і політика. Взаємодія суб'єктів і об'єктів політичного життя. Діалектика політичної діяльності і політичних відносин. Політична влада як об'єкт політичного життя. Вплив сучасної НТР на політичне життя. Політичний прогрес та його критерії.

Політичні потреби, інтереси, позиції, політичні сили та їхні особливості в сучасній Україні. Нації, соціальні групи, індивіди як суб'єкти політичного життя. Політичні комунікації і суспільна думка, форми соціально-політичного контролю за політичними процесами. Обумовленість діяльності суб'єктів політики конкретним політичним часом і простором. Конструктивні та деструктивні форми політичного розвитку. Проблема політичної стабільності і динамізму в політичному житті.

Форми проявів політичного життя: політичні демонстрації, маніфестації, мітинги. Вибори і участь в них. Політичний процес як реальна взаємодія суб'єктів політики. Структура політичного процесу. Співвідношення раціональних та ірраціональних ланок та складових політичного процесу. Типологія політичних процесів. Особливості розгортання політичних процесів в сучасній Україні (процеси державотворення, національного відродження, утворення громадських об'єднань тощо). Стадії розвитку і правова регламентація політичних процесів. Конституція України як нормативна основа розвитку і ходу політичних процесів.

Тема 6. Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя.

Демократія як гуманістична цінність. Сутнісні риси демократії як процесу,

способу організації і функціонування суспільно-політичного життя та форми здійснення влади. Багатоаспектність демократії як соціально-політичного і правового явища (народовладдя; ідея і світоглядна орієнтація різних соціальних груп; принцип, метод і режим функціонування відповідних соціально-політичних систем; форма держави; спосіб організації діяльності громадських організацій; єдність прав і обов'язків громадян).

Політичний плюралізм як універсальний спосіб забезпечення демократії. Діалог, гласне обговорення проблем, різноманітність форм власності, взаємне врахування суперечливих інтересів і переконань різних суб'єктів політичного процесу, досягнення політичного консенсусу. Демократизація - вирішальний чинник оновлення сучасного світу.

Єдність прав і обов'язків громадян, соціальної відповідальності, свободи і дисципліни особи, суспільного порядку. Забезпечення свободи, рівності і справедливості. Свобода участі в політиці. Погодження особистої свободи громадян і свободи владних структур як ідеальний стан демократичного суспільства і умова прогресивного розвитку його політичного життя.

Основні концепції демократії: класична, ліберальна, соціальна, представницька, плюралістична, елітарна, плебісцитарна, партиципарна та ін. Демократичні принципи і процедура підготовки, прийняття і впровадження в життя політичних рішень. Форми демократії: безпосередня, представницька і професійна.

Конституційні гарантії демократії. Конституція України і демократизація українського суспільства. Використання демократичного досвіду людства в процесі здійснення політичних реформ в Україні.

Розділ III. ПОЛІТИЧНІ СИСТЕМИ ТА ІНСТИТУТИ

Тема 7. Політична діяльність і політичні відносини.

Політична діяльність та відносини як зміст і форма політичного життя.

Політична діяльність як спосіб участі суб'єктів у виробленні і здійсненні питань політичної влади і вираження політичних інтересів. Структура політичної діяльності: суб'єкти та об'єкти, мотиви і способи їх взаємовпливу. Політична влада як основний об'єкт політичної діяльності. Форми політичної діяльності (управлінська, виконавча, законодавча, судова, контрольна та ін.).

Виборча кампанія як форма політичної діяльності. Функції виборів в демократичному суспільстві. Види виборчих систем: мажоритарна, пропорційна та змішана.

Залежність політичної діяльності від факторів довготривалого (стратегічного) та динамічного (тактичного) характеру. Значення оцінки політичних ситуацій та подій, політичної обстановки для ефективного здійснення політики. Правові оцінки регламентації політичної діяльності. Зміст політичних акцій і процедур. Політичні рішення та інші види соціальних рішень, їх класифікація. Принципи і методи прийняття рішень у політичній сфері. Стадії підготовки та прийняття політичних рішень: пошуки і вибір варіантів, політичні дебати, діалог, досягнення згоди. Контроль, інформація і зворотний зв'язок в ході реалізації політичних рішень. Проблеми політичної діяльності в сучасній зарубіжній політології.

Політичні відносини як засіб регулювання взаємодії соціальних суб'єктів щодо політичної влади; управління та регулювання їх політичних інтересів,

доведення їх до рівня всезагальної громадянської та державної згоди. Політичні відносини як форма, умова і результат політичної діяльності. Типологія та основні форми політичних відносин: політична боротьба, компроміс, консолідація, конкуренція, конфлікт, консенсус.

Значення політичної влади для розвитку і функціонування політичних відносин. Конституція України і процес поглиблення демократизації політичних відносин, стабілізації політичного життя.

Тема 8. Соціально-етнічні спільності й етнополітика.

Сутність і особливості соціально-етнічних відносин. Взаємозв'язок етнічного, національного і соціального в суспільстві. Етнонаціональна структура суспільства: нація, національні та етнічні групи. Сучасні теорії нації: історико-економічна, психологічна, культурологічна та етнологічна.

Етнонаціональна політика: мета, принципи, проблеми. Нація та держава. Національний суверенітет. Форми та сутність національно-державних утворень та об'єднань: унітарна держава, федерація, конфедерація, співдружність, співтовариство, їх основні риси та відмінності. Культурно-національна автономія: теорія і практика. Проблеми громадянства (набуття громадянства, відсутність громадянства, подвійне громадянство). Етнополітичні конфлікти: характер, причини, виникнення та шляхи вирішення.

Національна свідомість і самосвідомість та їх співвідношення із загальнолюдською культурою і цінностями. Національне та націоналістичне: критерії розмежування. Націоналізм, шовінізм, патріотизм, інтернаціоналізм. Розвиток національної ідеї в політичному житті України.

Етнополітика і шляхи формування етнополітичної культури. Культура міжнаціонального спілкування найважливіша умова гармонізації міжетнічних відносин та гуманізації міжнародних стосунків.

Поняття та методологічні засади етнополітології, її головні завдання та функції. Основні принципи і роль етнополітичного мислення. Проблеми етнонаціональних відносин у зарубіжній та вітчизняній етнополітології.

Етнополітична реальність сучасної України. Конституція України про консолідацію та розвиток української нації, забезпечення етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин України.

Тема 9. Політична влада.

Влада як явище суспільного життя. Концептуальні підходи до проблеми політичної влади (Р.Даль, Т.Парсонс, М.Вебер, М.Кроз'є). Сутність політичної влади та її головні властивості: верховенство, суверенітет, авторитарність, відповідальність, примусовість. Функції влади. Співвідношення державної і політичної влади.

Обумовленість політичної влади соціально-економічними і культурними чинниками (власність, мораль, право та ін.). Ресурси, межі і сила влади. Структура владних відносин і механізм здійснення політичної влади. Політичне панування і легітимність. Влада як співвідношення панування і підпорядкування між соціальними групами. Джерела влади та її носії. Авторитет влади.

Основні способи існування влади (залежність, незалежність, взаємозалежність між соціальними суб'єктами). Напрямки і способи функціонування влади: керівництво, управління, контроль, прийняття рішень. Методи здійснення влади: співробітництво і суперництво; заохочення і примус.

Типи та види влади. Традиційні форми політичної влади: монархія, демократія, аристократія, технократія, охлократія, бюрократія, теократія, плутократія, елітократія.

Зміст концепції поділу влади. Система стримувань і противаг. Законодавча, виконавча і судова влади. Централізація та децентралізація влади. Конституційні положення про перспективи розвитку політичної влади в Україні, її подальшу демократизацію.

Тема 10. Політична система суспільства.

Місце і роль політичної системи в життєдіяльності суспільства. Політична система суспільства в її взаємодії з економічною, соціальною, правовою та іншими суспільними структурами. Політична система як фактор стабілізації і розвитку політичного життя. Сутність і типи сучасних політичних систем. Класичні уявлення про політичні системи (Г.Алмонд, Д.Істон, Т.Парсонс). Системоутворюючі засади та основні функції політичних систем. Політична влада як основа політичної системи.

Характеристика структурних елементів політичної системи, її інституційна, інформаційно-комунікаційна, нормативно-регулятивні складові. Держава, її властивості, місце, роль і значення в політичній системі суспільства. Політичні партії і партійні системи, їх роль і функції в політичній організації суспільства. Значення засобів масової інформації в розвитку і функціонуванні політичної системи. Політична культура як важлива складова політичної системи.

Основні характеристики функціонування політичної системи та необхідність її стабільності для нормального функціонування суспільства. Політичний режим як сукупність методів і форм політичного панування та його взаємовідносини з громадянським суспільством. Головні параметри політичних режимів: рівень централізації влади, співвідношення держави та громадянського суспільства, правовий статус особи, наявність чи відсутність політичного та ідеологічного плюралізму, легальної опозиції. Типологія і динаміка політичних режимів: тоталітарний, жорстко авторитарний, авторитарно-демократичний, демократично-авторитарний, ліберальний, демократичний, анархо-демократичний. Тенденція до переродження партійної і державної бюрократії в умовах тоталітарних режимів. Раціоналізація бюрократії і управління в умовах демократії.

Основні риси політичного режиму в Україні на сучасному етапі.

РОЗДІЛ IV. Політичні процеси і суспільний прогрес.

Тема 11. Держава у політичній системі суспільства.

Поняття держави, її визначальні ознаки і типи. Різноманітність концептуальних підходів до визначення держави, її сутності і місця у політичній організації суспільства, взаємин з іншими суб'єктами політичної системи. Виникнення та еволюція держави. Держава і громадянське суспільство: діалектика взаємодії.

Різновиди і типи держави. Форми правління: монархії та республіки. Форми державного устрою: унітарні держави, федерації, конфедерації. Функції держави (внутрішні і зовнішні, постійні і тимчасові, відкриті і латентні). Функція здійснення "загальних справ" і функція захисту існуючого режиму. Держава і право. Політичний режим як сукупність засобів і методів здійснення державної влади. Співдружності держав та міждержавні союзи.

Апарат державного управління. Система центральних, регіональних і місцевих органів державного управління. Місце і роль управлінського апарату у здійсненні державної політики. Державна бюрократія і суспільна демократія. Державний патерналізм. Основні напрямки демократизації організації і діяльності державного апарату.

Конституція України та практичне втілення ідеї демократичної, соціально-правової держави. Принципи соціальної, правової держави як рух суспільства до політичної свободи. Значення соціальної держави для розвитку соціальної демократії, реалізації принципу поваги людської гідності.

Тема 12. Політичні партії та партійні системи.

Партія як політичний інститут. Виникнення та еволюція політичних партій. Класичні теорії політичних партій і партійних систем С.Н.Макіавеллі, Т.Гоббс, К.Маркс, Г.Моска, Р.Міхельс, М.Вебер, М.Дюверже, З.Ньюмен, М.Вінер та ін.). Сутність і місце партій у політичному процесі. Основні ознаки партії: наявність організації, тяжіння до влади, ідеологічний характер. Відмінність політичних партій від груп інтересів, суспільних організацій, груп тиску та інших об'єднань.

Багатоманітність підходів до класифікації політичних партій: кадрові, масові і строго централізовані (М.Дюверже); патронажні та ідеологічні (З.Ньюмен); консервативні й революційні; легальні й нелегальні, правлячі та опозиційні; партії-лідери і партії-аутсайтери та ін. Внутрішні та зовнішні функції політичних партій в суспільстві. Латентні функції: надання можливостей соціального підйому представникам непривілейованих суспільних груп, гарантування привілеїв членам партії та ін. Вплив політичних партій на формування правлячої еліти, підбір та розстановку управлінських кадрів та їхню участь у процесі прийняття політичних рішень і контролю за їхнім виконанням.

Поняття і типи партійних систем. Чинники, що зумовлюють утворення партійних систем. Типології партійних систем. Однопартійні, двопартійні та багатопартійні системи. Критерії оцінки ефективності партійних систем: чутливість до соціальних запитів і потреб населення, можливості задоволення владно значущих інтересів громадян, критичне коригування урядового курсу, демократичний контроль за діяльністю еліт. Можливості та недоліки монопартійності, недоліки мультипартійності. Вплив законодавства на характер і тип партійної системи. Проблеми розвитку багатопартійної системи в Україні.

Конституція України про свободу та умови об'єднання громадян у політичні партії.

Тема 13. Громадські організації і рухи. Групи тиску.

Поняття громадських організацій та рухів, їх місце і роль у політичній системі суспільства. Об'єктивні та суб'єктивні передумови і причини їх виникнення. Мета, завдання і організаційно-структурне забезпечення громадських організацій. Шлях, характер, тактичні завдання громадських рухів.

Підходи до типології громадсько-політичних організацій і рухів (за поставленими цілями, за правовим статусом, за соціально-класовими ознаками, за масштабами діяльності, за ставленням до існуючого ладу та ін.). Функції громадсько-політичних організацій та рухів щодо забезпечення захисту інтересів своїх членів і стосовно системи влади в державі, розвитку суспільства.

Відмінність громадських організацій і рухів від державних інститутів і політичних партій. Особливості громадсько-політичних рухів, що виникли

наприкінці 80-х років в Україні. Народний Рух України. Конституція України про свободу та умови політичного об'єднання громадян.

Групи тиску, поняття, суспільні функції та технологія діяльності. Характер і можливості впливу груп тиску на політичну владу (поінформованість, кваліфікація керівників, політичний досвід). Зв'язок груп тиску з політичними партіями і державними лідерами. Позитивні риси в діяльності груп тиску (реалізація принципів відкритості, гласності, свободи слова; вплив на економіку, прийняття політичних рішень) та можливі негативні явища (корупція, корпоративізм, протекціонізм, дискредитація суперників).

Лобізм як політична практика. Типи лобіювання: вплив або тиск на владу, політичні партії, на громадську думку. Форми політичного лобі. Лобіювання і вдосконалення законодавства. Розвиток груп тиску і лобіювання в політичному житті сучасної України.

Тема 14. Політична свідомість і політична культура.

Політична свідомість як форма відображення політичного буття. Обумовленість політичної свідомості історичними, національними, соціально-економічними і культурними чинниками розвитку суспільства. Політична свідомість суспільства, соціальної групи та особи. Структура та підструктура політичної свідомості (емпірична і теоретична, буденна і наукова, ідеологічна і соціально-психологічна). Політична субкультура. Групова і масова політична свідомість. Типи політичної свідомості. Політична свідомість і політична воля. Авторитарна і демократична свідомість. Характеристика розвитку та стану політичної свідомості в Україні. Значення політичних ідеалів, символів та традицій для розвитку політичної свідомості.

Поняття політичної ідеології. Співвідношення політичної ідеології та політичної науки. Рівні політичної ідеології: теоретико-концептуальний, програмно-практичний. Сутність, Структура і функції політичної психології. Особливості масової політичної психології.

Національна і політична ментальність. Сутність, структура, типи політичної культури. Політична ідеологія як стрижень політичної культури суспільства. Культура політичного мислення, її ознаки і прояви. Культура функціонування політичних інститутів і способів політичної діяльності. Взаємозв'язок політичної, світоглядної, моральної та правової культури. Функції політичної культури. Політичні комунікації. Механізм формування і виявлення громадської думки. Політична культура в умовах ідеологічного плюралізму і багатопартійності. Історичні особливості формування політичної культури в Україні, її стан в сучасних умовах. Актуальні завдання оновлення і розвитку політичної культури України в контексті реалій її перехідного стану і процесу переоцінки цінностей. Конституція України як державний нормативний документ для ціннісних орієнтацій політичної культури суспільства.

Тема 15. Політична ідеологія. Основні ідейно-політичні течії сучасності.

Поняття ідеології та класичні уявлення про неї (Де Тресі, К.Маркс, Р.Міхелс, М.Вебер, О.Лемберг, Т.Парсонс, Р.Пайпс) Функції політичної ідеології (створення позитивного образ} здійснюваної політики, інтеграція суспільства, мотивація політичної поведінки). Державна ідеологія і політичний ідеал. Рівні

політичної ідеології: теоретико-концептуальний. програмно-політичний, актуалізований (засвоєння і втілення принципів і цілей певної ідеології).

Основні ідейно-політичні течії сучасності. Лібералізм і неолібералізм. Консерватизм і неоконсерватизм. Марксизм і соціал-демократизм. Фашизм і неофашизм. Християнсько-демократична ідеологія і альтернативні ідейно-політичні течії

Проблеми надмірної ідеологізації суспільства та ідеологічної беспорядності. Ідеологічні орієнтації українського суспільства. Національна ідея та ідеологія державотворення в Україні. Необхідність активізації політологічних досліджень щодо створення системи ідейно-політичних засад обґрунтування і самоствердження держави.

Тема 16. Політичне прогнозування.

Можливості, межі, техніка, методика та процедури прогнозування у політиці. Раціональне й ірраціональне у політичній науці та практиці. Передбачуване і непередбачуване в політиці. Співвідношення загальних та спеціальних методів передбачення політичного поступу. Використання синергетичних принципів (Е.Ласло, С.Масуда, Д.Бойтим, І.Пригожин). Ідеї цілісної технократичної системи ("холотехнократія"), (М.Бунге); планетарного суспільства (М.Мокеєв). Концепції цивілізму (В.Нерсесянц), зіткнення цивілізацій (С.Хантінгтон). Методології політичного прогнозування. Врахування змін стадій стабільності та кризових обставин, багатоваріантності, альтернативності шляхів та можливостей соціально-політичного розвитку. Загальне і часткове прогнозування.

Типи прогнозів: пошуковий, нормативний, імовірнісний та ін. Основні напрямки прогнозування, його етапи. Системне прогнозування. Стратегічне, тактичне і операційне прогнозування. Інформація як база і умова прогнозування. Прогнозування як пізнання, розуміння та інтерпретація процесу і тенденцій політичного розвитку. Футурологія (Ф.Фукуяма, С.Платонов, Д.Несбіт).

Політичний ризик в діяльності суб'єктів політики, прогнозування його можливих наслідків. Втілення планів і прогнозів у політичних рішеннях і діях. Значення наукового політичного прогнозування в умовах реформування українського суспільства.

4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ ТА ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

	Теми лекцій та семінарських занять	Кількість годин		
		лекції	семінари	сам. роб.
Модуль 1.				
РОЗДІЛ I. Теоретико-методологічні основи політології				
Тема 1.	Предмет і метод політичної науки.	2	2	4
Тема 2.	Основні етапи становлення і розвитку соціально-політичних теорій.	2	2	6
Тема 3.	Становлення і розвиток політичних ідей в Україні.			6
РОЗДІЛ II. Політичне життя суспільства, його основні характеристики.				
Тема 4.	Політика як суспільне явище.	2	2	4
Тема 5.	Політична, державна влада в сучасному суспільстві.			4
Тема 6.	Демократія як спосіб організації політичного життя суспільства.	2	2	4
Модуль 2				
РОЗДІЛ III. Політичні системи та інститути.				
Тема 7.	Політична система суспільства, основні закономірності її розвитку.	2	2	2
Тема 8.	Держава - політична форма організації суспільства.			4
Тема 9.	Політичні партії та громадські об'єднання.	2		4
Тема 10.	Політична свідомість і політична культура.		2	4
Модуль 3				
РОЗДІЛ IV. Політичні процеси і суспільний прогрес.				
Тема 11.	Нації і національні відносини як об'єкт політики.	2	2	4
Тема 12.	Політичні доктрини сучасності і політичне прогнозування.	2		6
Тема 13.	Міжнародна політика і її роль у вирішенні глобальних проблем.	2	2	4
	РАЗОМ ГОДИН(90)	18	16	56

Лекція I

5. ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ

Політика як суспільне явище. Політична, державна влада в сучасному суспільстві.

1.1. Політика як суспільне явище: суть, причини виникнення, роль у житті сучасного суспільства.

1.2. Влада як соціальний феномен. Походження, суть, структура і функції політичної влади.

1.3. Види та форми влади. Поділ влади, способи досягнення й здійснення.

1.4. Джерела та ресурси влади її легітимність. Типи легітимності.

1.5. Влада в Україні, її стан та особливості.

Лекція II

Політична система суспільства, основні закономірності її розвитку.

2.1. Поняття, структура та функції політичної системи..

2.2. Характеристика основних компонентів політичної системи.

2.3. Сутність і типи сучасних політичних систем.

2.4. Поняття і види партійних систем, їх роль у функціонуванні політичної влади.

2.5. Політична система України: актуальні проблеми реформування.

Лекція III

Політичні партії та громадські об'єднання.

3.1. Зміст та еволюція політичної партії.

3.2. Поняття і види партійних систем.

3.3. Структура і функції громадських організацій в демократичному суспільстві.

3.4. Політичні партії та рухи сучасної України.

Лекція IV

Політичні доктрини сучасності і політичне прогнозування.

4.1. Феномен політичної ідеї та політичної ідеології.

4.2. Ліберальне та консервативне вчення.

4.3. Соціалізм та соціал – демократія.

4.4. Тоталітарні політичні доктрини.

Лекція V

Міжнародна політика і її роль у вирішенні глобальних проблем.

3.1. Місце та роль міжнародної політики в житті суспільства.

3.2. Геополітика як наука про просторову природу державності.

3.3. Міжнародні організації: типологія, цілі, функції.

3.4. Україна в сучасному геополітичному просторі.

6. ТЕМИ І ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семинар № 1. Тема: Становлення і розвиток світової та української політичної думки.

План.

1. Політична думка Стародавнього світу.

2. Середньовічні релігійне політичні концепції.

3. Політичні вчення Нового часу.

4. Основні етапи розвитку і становлення вітчизняних політичних концепцій.

1. Процес виникнення світової політичної думки тісно пов'язаний з розвитком стародавніх держав як первісної форми організації влади. Першопочатки осмислення світу політики знаходимо в працях мислителів Стародавнього Сходу, Стародавньої Греції та Риму.

Давньокитайські мислителі Конфуцій та Шан Ян зосередили свої зусилля на раціональному пізнанні світу політики, пошуку оптимальної державної організації. В цілому ж є характерною спрямованість на опис наявного суспільно-політичного ладу а не на його зміну чи вдосконалення.

Вершиною політичної думки Стародавнього світу є антична політична думка. Старогрецькі мислителі Платон та Арістотель приділили увагу проблемам: формулювання принципів та правил, орієнтованих на створення стабільного суспільного складу, пояснення виникнення такого соціального інституту як держава, з'ясування і виділення форм держави, пошук оптимальних форм державного устрою та ін.

Політична думка Стародавнього Риму представлена рядом давньоримських мислителів, політичних діячів серед яких виділяються, насамперед, Цицерон та Лукрецій Кар. В центрі уваги перебуває: ідеологічне обґрунтування привілеїв панівного класу, пошук "взірцевої" держави, співвідношення моралі та політики.

В цілому для політичної думки Стародавнього світу в особі її найкращих представників, є характерним філософсько-етичний підхід до осмислення політики.

2. Політична думка, зародження якої спостерігаємо ще в часи Стародавнього світу, набуває подальшого розвитку в епоху "середніх віків".

В даний історичний період обумовлюючим фактором, що визначив підхід до осмислення світу політики, саму форму політичних концепцій були претензії церкви на її участь у системі державної влади. Тому політичні теорії в першу чергу створюються ученими-теологами. Саме в працях теологів і зустрічаємо детально викладені творцями Християнської політичної теорії були Аврелій Августин та Фома Аквінський. В їх працях знаходимо висвітлення наступних проблем: відношення людини до Бога й до світу, природа держави та її призначення, використання церкви примусової влади держави та обґрунтування її права на примус та ін.

Таким чином, осягнення світу політики, його осмислення в середні віки відбуваються у релігійно-християнські форми.

3. Значним кроком у розвитку світової політичної думки стала епоха Нового часу. Цей період представлений політичними ученнями та концепціями значного кола мислителів, державних діячів та вчених.

Історії відомі політичні ідеї. Н.Макіавелі, Т.Гоббса, Д.Локка, Й.-Г.Гердера, Е.Берка, Ш.-Л.Монтеск'є, Ф.Гізо, Л.Гупловича, О.Конта, Г.В.Ф.Гегеля, К.Маркс, Ф.Енгельса, А. де Токвіля, Д.-С.Мілля, В.Перето, Г.Моске, М.Острогорського, Р.Міхельса, М.Вебера та багатьох інших. Представниками політичної думки епохи Нового часу осмислюються і висвітлюються проблеми: міцної державної влади, зв'язку між приватною власністю та виникненням держави, поділу влади,

парадоксів та непередбачуваних наслідків демократії, основ правової держави та громадянського суспільства, походження держави, олігархізації політичних партій, побудови та функціонування панівної політичної групи, визначення і тлумачення таких понять і явищ як політика, держава, влада; наукового підходу до вивчення суспільства в цілому і політики зокрема і багато ін.

В даний час закладаються: безпосередні підвалини для виникнення науки про політику; умови для теоретичних узагальнень і висновків стосовно політичного життя як особливої сфери суспільних відносин.

4. Невід'ємною частиною в скарбниці світової політичної думки є національна політична інтелектуальна традиція, її аналіз, вивчення - необхідна передумова наукового осмислення витоків сучасної української політичної дійсності.

Започатковується національна традиція розуміння світу політики ще в часи Київської Русі. Політичні ідеї формуються в творах державних діячів, церковних ієрархів, літописців Київської Русі.

Загалом яскравими представниками української політичної думки Х-ХУІІІ ст. є Х.Філарет, І.Вишенський, П.Могила, І.Виговський, Ю.Немирич, І.Гізель, Ф.Прокопович, П.Орлик, Г.Сковорода.

Основні проблеми: відносини влади й церкви, влади і особистості, обмеження влади законом, обґрунтування ідей суспільного договору та природного права, ідеалу політичного ладу та ін.

В розвитку вітчизняної політичної думки протягом ХІХ-ХХ ст. виділяють наступні напрямки: національне зорієнтоване просвітництво (В.Капніст, В.Лукашевич та ін.); демократичне народництво (М.Костомаров, П.Куліш, Т.Шевченко); лібералізм (М.Драгоманов, Б.Кістяківський, В.Вернадський); націонал-державництво (О.Бочковський, А.Яковлів, С.Рудницький та ін.); консерватизм (В.Липинський, С.Томашівський та ін.); націонал-комунізм (М.Хвильовий, В.Винниченко, певною мірою М.Скрипник та ін.); інтегральний націоналізм (М.Міхновський, Д.Донцов, С.Бендера та ін.)

Перебування України в складі Російської імперії, проникнення капіталістичних відносин та розклад кріпосницької системи, здобуття Україною незалежності і втрата її та ряд інших питань і проблем що мають політичний характер, відношення до політики знаходять своє відображення в політичних вченнях та концепціях вказаного періоду.

Семінар №2. Тема: Демократія як спосіб організації та функціонування державної влади.

План.

1. Історія розвитку уявлень про демократію.
2. Основні критерії, принципи та ознаки демократичної організації суспільства.
3. Основні проблеми демократизації українського суспільства.

Основні категорії та поняття: демократія, пряма (безпосередня) демократія, представницька демократія, вибори, виборче право, референдум, права і свободи людини.

1. Поняттю "демократія" дав з половиною тисячоліття. Як соціальне явище

демократія виникла разом із появою держави, що прийшла на зміну первіснообщинній формі організації суспільного життя. Характерною ознакою демократії є її еволюційна зміна та розвиток. Кожному історичному типові держави, кожній суспільно-економічній формації відповідала своя форма демократії.

В історії політичної думки людства спостерігаємо спроби досягнути сутність, зміст явища демократії за різноманітними його формами прояву. Саме різноманітність форм прояву демократії, що пов'язано із розвитком та ускладненням політичного життя суспільства, обумовлює плюралізм підходів до визначення і розуміння демократії.

Осмилення феномену демократії започаткував давньогрецький філософ Платон. Значно пізніше, (кінець середньовіччя - початок Нового часу) Д.Локк, Ш.Монтеск'є, Ж.-Ж.Руссо сформулювали класичну теорію демократії. В кінці ХІХ ст. та в ХХ ст. в цілому поширились численні концепції демократії. А саме, плебіцитарна, вождистська теорія демократії М.Вебера; партисипітарна концепція демократії (Дж.Алмонд, С.Верба); концепція плюралістичної демократії (Г.Ласкі, М.Дюверже, Р.Дарендорф); теорія поліархії Р.Даля; теорія корпоративної демократії; елітарна теорія демократії.

В більшості сказаних концепцій та теорій, незважаючи на плюралізм підходів, визнається, що відкритий характер прийняття рішень через представницькі органи, влади (за участю обраних представників народу) є основною характеристикою демократії

2. Демократія - форма державно-політичного устрою суспільства, що ґрунтується на визнанні народу джерело влади. Розрізняють демократію пряму (безпосередню) і представницьку.

Пряма (безпосередня) демократія — порядок, за якого рішення ухвалюються на основі безпосереднього і конкретного виявлення волі та думки всіх громадян. До форм прямої демократії належить: проведення виборів на основі загального виборчого права, референдуми, все народні обговорення питань державного життя.

Представницька демократія - порядок розгляду і вирішення державних і громадських питань повноважними представниками населення (виборними або призначеними).

Оцінка зрілості суспільства, визначення напрямків його подальшої демократизації можна здійснити лише на основі знання критеріїв (ознак, показників) демократії. Загальноприйнятим та найбільш важливим серед критеріїв вважається наступний, а саме: можливість громадян брати реальну участь в управлінні, у вирішенні як державних, так і громадських справ. Вказана можливість не може існувати без наявності фундаментальних прав і свобод людини, що становлять зміст ще одного із основних критеріїв демократії. Закріплені конституцією права і свободи громадян є важливими цінностями демократії.

Надзвичайно важливим для демократизації суспільства є втілення в життя принципів демократії. До них загальноприйнято відносять: влада більшості, плюралізм, рівність, поділ влади, виборність, гласність, контроль.

3. Процес переходу від етатистської до ринкової системи характерний для

України і ряду східноєвропейських країн не має історичного прецеденту.

Перехід України до демократії має наступні особливості і проблеми: по-перше, в порівнянні із країнами Зах. Європи та США в Україні перехід здійснюється в умовах розвалу економіки, падіння рівня життя населення, правової безмежності і т. ін. Це обумовлює двоєрідну мету: демократизувати суспільне життя та створити ринкову економіку;

по-друге, слід відмітити проблему відсутності безпосереднього зв'язку між ринком та демократичним політичним устроєм, що ускладнює реалізацію двоєрідної мети. Не всі елементи ринкової економіки сприяють появі та зміцненню демократичних інститутів та структур;

по-третє, в Україні перехід до демократії характеризується стрибкоподібністю, ініціацією зверху, активні соціальні перетворення нерідко змінюються періодами застою, відкочуванням від уже досягнутого.

Результативність демократизації в Україні нерідко паліативна і в будь-якій момент може бути перекреслена вольовими рішеннями владних структур.

Семінар №3. Тема: Політична система та держава.

План.

1. Політична система: сутність, структура, функції. Типологія політичних систем.
2. Держава: генезис, сутність та функції.
3. Типи і форми держави.
4. Роль та місце держави в політичній системі суспільства.

Основні категорії та поняття: політична система, держава, унітарна держава, федеративна держава, монархія республіка, авторитаризм, тоталітаризм, політичний режим, форма правління, державний устрій.

1. Різноманітні політичні явища, що відбуваються в суспільстві взаємопов'язані та становлять самодостатню цілісність. Означена властивість політичних явищ вкладається в поняття "політична система". В політичній науці під останнім розуміють систему взаємовідносин державних та недержавних соціальних інститутів, які виконують певні політичні функції щодо захисту інтересів соціальних угруповань, спільнот, суспільних груп, можливостей їхньої гармонізації.

В структуру політичної системи входять: політичні відносини; політична організація суспільства (державно-правові органи, політичні партії, рухи, масові суспільні організації, трудові колективи та об'єднання); засоби масової інформації; політичні принципи й норми; політична свідомість і культура. Головною єдиною та структуроутворюючою основою політичної системи є політична влада.

Сутність політичної системи проявляється через ряд її функцій: вироблення курсу держави та визначення цілей і завдань розвитку суспільства, мобілізація суспільства на виконання цілей, програм тощо, інтегруюча; стабілізаційна, реголятивно-регламентаційна.

В сучасній політичній науці існує ряд типологій політичних систем, їх різноманітність обумовлена наступним, а саме: які критерії беруться для

виділення типу. В історії політичної думки відомі типології політичних систем Платона, Арістотеля, Марксистська типологія, Ж.Блонделя, Г.Алмонда, Дж.Коулмена та ін.

2. Одним із найважливіших інститутів будь-якого суспільства є держава. Щодо її походження та виникнення то в політичних ученнях не має окремо однозначних теорій чи безсумнівних концепцій. В історії політичної думки відомі наступні теорії походження держави: "патріархальна" теорія, теологічна теорія, теорія суспільного договору, марксистська теорія, ліберальна теорія "нічного сторожа" та ін.

В сучасній політичній теорії визнають, що на процес генезису держави діяли наступні чинники: 1) суспільний поділ праці; 2) виникнення приватної власності, експлуатації та класів; 3) істотні зміни у відтворенні самої людини.

Поняття держави є досить неоднозначним, але є можливим зупинитись на наступному його визначенні. А саме: тлумачити як територіальну спільність класового суспільства, яка за допомогою механізму публічної влади забезпечує основи існування індивіда й суспільства, а також суверенітет народу.

Специфіка держави розкривається в змісті її функцій. Загально прийнято в політології функції держави поділяються на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні функції: законотворча, економічна, соціальна, захисна, культурно-виховна, пропагандистська та ін.

Зовнішні функції: забезпечення обороноздатності країни, захист інтересів і суверенітету держави в усіх сферах міжнародних відносин, збереження та розвиток різноманітних зв'язків з іншими суб'єктами світового співтовариства.

3. Проблема виділення типів та форм держави має неабияке не пізнавальне, теоретичне значення, але й суспільно-необхідне. В політичній науці є встановленим наступний факт, що тип, форма держави можуть визначити індивіда і суспільства в цілому: прискорювати, поглиблювати, стимулювати, пригадьмовувати, консервувати.

Тип держави визначається типом виробничих відносин, економічною базою, соціально класовою структурою суспільства (марксистський підхід). Відповідно виділяють наступні історичні типи держави: рабовласницький, феодальний, буржуазний, соціалістичний.

Форма ж тієї чи іншої держави виявляється через її основні формотворчі чинники, якими виступають: державний устрій, форма правління і політичний режим.

4. Центральним, ключовим елементом політичної системи суспільства є держава. Держава - це монопольний носій суспільної влади, інституція творення цієї влади. Вона інтегрує суспільство. Єднає у єдине ціле розрізнені та антагоністичні його фрагменти. Тому переважним предметом політичних прагнень, намірів та дій є держава. Політики змагаються між собою, щоб визначити її устрій, улаштування влади в ній, впливати на її функціонування, здійснювати вплив на ухвалення та здійснення державних рішень.

Семінар № 4. Тема: Міжнародна політика.

План.

1. Місце і роль міжнародної політики в житті суспільства.

2. Сучасна система міжнародних відносин.
3. Міжнародні організації та незалежна Україна.

Основні категорії та поняття: міжнародна політика, суб'єкт міжнародної політики, міжнародні відносини, міжнародна організація, міжнародне право.

1. Міжнародна політика своїми витокami сягає найдавніших часів людської цивілізації. Процес осмислення міжнародних відносин між людьми є невід'ємною частиною політичних учень та уявлень про політику.

Загалом під міжнародною політикою розуміють систему історично визначених форм інтеграційних тенденцій; форм взаємодії, взаємозв'язку частин людського співтовариства, яка охоплює політичні або інші відносини, котрі передбачають перехід державного кордону людьми, товарами чи ідеями.

До тлумачень сутності міжнародної політики існують наступні підходи: біологічний, психологічний, ірраціональний та марксистський. В рамках яких створено ряд концепцій.

Аналіз форм реалізації міжнародної політики тим чи іншим суб'єктом міжнародних відносин дозволяє виокремити наступні види: пасивна, агресивна, активна, консервативна міжнародна політика.

В цілому ж при проведенні зовнішньої політики на міжнародній арені реалізуються її наступні функції: захисна (захист прав та інтересів особи, громадянина, держави, кордону і т. ін.); інформаційно-представницька (доведення до інших суб'єктів міжнародних відносин власної позиції, інтересів, ставлення і т. ін.); організаційно-посередницька (реалізація на практиці зовнішньополітичних концепцій, доктрин, програм).

2. В ході проведення зовнішньої політики суб'єкти виступають у певні взаємовідносини. Відбувається інституціоналізація останніх, що приводить до набуття ними характеру самодостатньої цілісності. Вказану цілісність, що характеризується системністю, в межах політології прийнято позначати терміном "міжнародні відносини".

В сучасній політичній українській теорії міжнародні відносини тлумачать як продовження за умов міжнаціонального спілкування тих суспільних взаємин, що вже склалися на національному ґрунті в межах конкретної держави.

Досить поширеним в західній політичній науці є наступне розуміння міжнародних відносин, а саме: як комплексу відносин між такими суб'єктами як держави, міжнародні організації та транснаціональні сили.

Взагалі в рамках політології існують наступні підходи до вивчення системи міжнародних відносин: "традиціоналістський" (Р.Арон, Г.Моргентау, С.Хорман та ін.) та "модерністський" (Р.Снайдер, Х.Брук, Б.Сенін та ін.). Дослідження сфери міжнародних відносин ускладнюються особливостями вказаного явища. Різноманітність та нестабільність спрямованості, загальна несхожість та змінність характеру суб'єктів міжнародних відносин створюють ситуацію "епістемологічного песимізму" серед дослідників. Очевидно, що вказані характеристики сфери міжнародних відносин обумовлюються дією формаційного та цивілізаційного факторів розвитку суспільства взагалі.

Як вже зазначалося сфера міжнародних відносин характеризується наявністю такої властивості як системність. Політологи на багатому фактичному

матеріалові відокремлюють наступні типи систем міжнародних відносин: балансу сил, вільної біполярності, універсальності, ієрархічності, система "вето", жорсткої біполярності.

3. Сучасний світ є досить динамічним, суперечливим та багатоманітним. Особлива роль в ньому належить міжнародним організаціям. Вони володіють значними компетенціями і можуть забезпечити співробітництво держав з широкого кола питань.

В політичній науці під поняттям "міжнародна організація" розуміють об'єднання держав, утворене на основі міжнародного договору для досягнення певних цілей, що мають відповідну систему постійно діючих органів, володіють міжнародною правосуб'єктністю та утворені згідно з міжнародним правом.

Першу постійно діючу міжнародну організацію — Лігу Націй, було створено 1919 р. з метою підтримання міжнародного миру та безпеки. Згодом її заступила (червень 1945 р.) Організація Об'єднаних Націй (ООН) - перша політична універсальна організація з підтримання міжнародного миру та безпеки, заснована на принципі колективної безпеки.

Загалом в систему міжнародних організацій крім ООН входять: міжнародні організації із статусом спеціалізованих установ, зв'язаних з ООН угодами (МВФ, ЮНЕСКО, ФАО та ін.); регіональні організації з підтримки миру та безпеки (НАТО, СЕАТО, ОАЕ та ін.); регіональні та групові організації (СНД, ГУУАМ, ОСНАА та ін.).

Становлення та розвиток міжнародних організацій приводить до змін у співвідношенні політичних сил на міжнародній арені, до виникнення нових форм міжнародного співробітництва. Тому зовнішньополітична діяльність України спрямована на розширення в діяльності міжнародних організацій та формуванні нового світового порядку.

7. ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1: Предмет і метод політичної науки.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Вселюдське, класове і національне в політології.
2. Структура політичних наук.
3. Значення політології для формування політичної свідомості і культури студентів.

Методичні рекомендації:

Вивчаючи тему, з'ясуйте сутність предмета та об'єкта дослідження політології. Покажіть, як змінювалось їх бачення і розуміння в процесі розвитку пізнання і зміни об'єктивної реальності світу політики, розкрийте тенденції, історію і напрями розвитку політології як науки про політику, її предмета, точку зору політологічних шкіл. Вичленіть і проаналізуйте методи політології як напрями, шляхи і способи пізнання політики, способи теоретичної і практичної діяльності людини в політиці. Зверніть увагу на функції політології, які визначають її теоретичне і практичне значення, дайте характеристику основних функцій політології.

Розкрийте сутність структури політичної науки, з'ясуйте органічний зв'язок політології з іншими гуманітарними науками, покажіть значення

політичної науки для формування політичної свідомості і культури студентів. Особливий наголос зробить на те, що вивчення політології відповідає завданням гуманізації підготовки фахівців у вищих навчальних закладах, допомагає студентам самовизначитися в особистих світоглядних позиціях та духовних інтересах, сприяє формуванню їх політичної культури.

Завдання:

1. Розкрийте поняття «предмет політології».
2. Визначте структуру політичної науки.
3. Вкажіть фактори формування сучасної молодіжної політичної культури.

Питання для самоперевірки:

1. Що означає поняття «політологія»?
2. З яких елементів складається структура політичної науки?
3. Яку роль в демократичному перетворенні українського суспільства відіграє політологія?

Література:

1. Актуальные проблемы современной зарубежной политической науки: реф. Сб. - М., 1994.
2. Бебик В.М. Політичний маркетинг і менеджмент. – К., 1996.
3. Головатий М.Ф. Політична психологія. – К., 2001.
4. Доган Матей, Пеласси Доминик Сравнительная политическая социология. – М., 1994.
5. Мангейм Д.Б., Рич Р.К. Политология. Методы исследования. – М., 1999.
6. Моисеев Н.Н. Размышления о современной политологии. Политические науки: новые проблемы. – М., 2000.
7. Политическая энциклопедия: В 2 т./Ред. Г.Ю. Семигин. – М., 2000.
8. Современная политическая теория / Авт. – сост. Д. Хэнд: М., 2001.
9. Шестопад Е.Б. Трансформация политологического сообщества в постсоветской России // ВМУ. Сер. 18 «Социология и политология», - 1999 №1.

Тема 2: Основні етапи становлення і розвитку соціально-політичних теорій.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Особливість політичних знань у країнах Стародавнього світу.
2. Формування політичної думки в періоди Середньовіччя і Відродження.
3. Політичні ідеї епохи Просвітництва і Нового часу.
4. Плюралізм політичних ідей кінця XIX-XX ст.

Методичні рекомендації:

Вивчаючи тему необхідно усвідомити та опанувати історичні умови і етапи розвитку політичних ідей, основні напрями світової політичної думки минулого і сьогодення. З'ясуйте та проаналізуйте основні положення політичної думки Стародавнього світу, Середньовіччя, Відродження, Нової доби та сучасності. Зверніть увагу на те, що глибоке вивчення історії політичних ідей того чи іншого народу показує істотні їх відмінності, оскільки історія народу є лише часткою загальносвітової цивілізації, до якої він робив і робить свій внесок на кожному конкретному етапі свого розвитку залежно від рівня розвитку економічних, політичних і духовних складових суспільства. Дайте порівняльну характеристику

сутності історичних етапів розвитку політичних ідей, з'ясуйте особливості та характерні риси політичних знань та політичної думки, визначіть основних представників політичних ідей. Розглядаючи сучасну світову політичну думку, слід звернути увагу на те, що політологія в західних країнах відіграє значну роль як теоретична дисципліна і як дієвий інструмент практичного впливу на різні соціальні процеси, спробуйте усвідомити сутність основних напрямів розвитку політичної науки в країнах Заходу на сучасному етапі.

Завдання:

1. Співставте політичні ідеї Стародавнього Сходу та Стародавньої Греції.
2. Що нового внесли в розвиток політичної думки мислителі Нового часу?
3. Який вплив мають політичні вчення Стародавнього світу, Середньовіччя, Відродження та Нового часу на сучасний розвиток політичних теорій?

Питання для самоперевірки:

1. Чому політична думка зародилась на Сході раніше, чим в країнах Заходу?
2. Чому політичні ідеї Середньовіччя мали релігійний характер?
3. Поясніть особливості розвитку політичної думки Нового часу і кінця XIX-XX ст.

Література:

1. Алексеева Т.А. Современные политические теории. - М., 2000.
2. Енциклопедія політичної думки / Ред. Девід Міллер. - К., 2000.
3. Лефор Клод Политические очерки (XIX-XX века). - М., 2000.
4. Себайн Д.Г., Торсон Т.Л. Історія політичної думки. - К., 1997.
5. Сучасна політична філософія. Антологія. - К., 1998.

Тема 3: Становлення і розвиток політичних ідей в Україні.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Розвиток політико-правової думки в період Київської Русі.
2. Політичні ідеї та форми державних утворень в Україні в XVI-XVIII ст.
3. Політичні погляди членів Кирило-Мефодіївського товариства та їх роль у відродженні політичного процесу в середині XIX ст.
4. Громадсько-політичні ідеї українських вчених наприкінці XIX-початку XX ст.

Методичні рекомендації:

При вивченні теми, необхідно усвідомити розвиток української політичної думки з часів Київської Русі і в наші дні, розкрити її суть та значення в історичному процесі національного відродження і творення, в процесі розбудови України на зламі тисячоліть. З'ясовуючи сутність української політичної думки зверніть увагу на те, що розвиток суспільно-політичної думки тісно пов'язаний з буттям українського народу. Тому її характерною особливістю з прадавніх часів до сьогодення є ідеї свободи і справедливості, добра і правди. Усе це багатство ідей становить теоретичну основу, на якій виростають вимоги національної незалежності та соціального визволення, утвердження справді демократичного ладу. Розглядаючи основні етапи розвитку української політичної думки треба чітко усвідомити особливості та характерні риси кожного з них. Дайте порівняльну характеристику політичних ідей часів Київської Русі, доби українського культурно-національного відродження і просвітництва, козацько-гетьманської доби, Нової доби та сучасності. При

вивчені політичних концепцій українських мислителів XV ст. зверніть увагу на багатоманітність і політичну насиченість різноманітних політичних течій і напрямів, їх інтересів і потреб, політичних намірів та устремлінь. Усвідомте та засвойте такі основні напрями розвитку української політичної думки цього періоду: формування самостійницьких концепцій державної влади в Україні, концепції національно-державницького напрямку, соціалістичні концепції розвитку української державності. Визначіть основних вчених та громадських діячів кінця XIX-XX ст., які внесли істотний вклад у розвиток політичної думки в Україні.

Завдання:

1. Визначте основні політичні ідеї мислителів Київської Русі.
2. Розкрийте сутність української політичної думки козацько-гетьманської доби.
3. Співставте українську політичну думку Нової доби з політичними концепціями українських мислителів XX ст.

Питання для самоперевірки:

1. Сформулюйте для себе основні політичні проблеми в політичній думці Київської Русі.
2. Уясніть та випишіть особливості розвитку української політичної думки в козацько-гетьманську добу.
3. Які відмінні риси розвитку політичних ідей України в XIX – поч. XX ст.?

Література:

1. Гушбольд О введени земельно-сословных конституций в прусских государствах // Полис. –1993, №5.
2. Кухта Б.Л. З історії української політичної думки. - К., 1994.
3. Мищик Ю. Політичні концепції Богдана Хмельницького. – К., 1995.
4. «Політична думка в Україні: минуле і сучасність». Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції. - К. 1993.

Тема 4: Політика як суспільне явище.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Загальна еволюція концепції політики як суспільного явища.
2. Політика як всезагальна форма соціальних зв'язків.
3. Види політики.
4. Співвідношення політики і моралі.

Методичні рекомендації:

При розгляді теми слід з'ясувати сутність політики як суспільного явища, причини її виникнення. Зверніть увагу на багатогранність і багатоаспектність явища політики і у зв'язку з цим на різноманітність визначень цього поняття. Вивчіть, проаналізуйте і порівняйте найпоширеніші визначення політики. Аналізуючи політику як суспільне явище, з'ясуйте, які чинники впливають на політику, та охарактеризуйте суб'єкти політики: індивід; органи та ланки політичних організацій; держава з її інституціями; великі соціальні групи; інші суб'єкти. Визначіть основні елементи структури політики, роль і місце політичної влади як елементу політики. Зверніть увагу на сутність основних теорій природи політики, зробіть порівняльний їх аналіз. Визначіть основні види

політики, з'ясуйте, що лежить в основі їх виокремлення. Проаналізуйте основні функції політики залежно від напрямів діяльності її суб'єктів: керівництво та управління суспільством; інституціонування відносин у суспільстві; вироблення загальних цілей та завдань суспільства: забезпечення суспільства діючим принципом розподільчої справедливості; гарантування внутрішньої та зовнішньої безпеки всіх груп та верств суспільства; залучення громадян до участі в політичному житті; формування цінісних орієнтирів, соціального розвитку та актуалізація інтересів і зацікавленості в їх досягненні. З'ясуйте співвідношення політики і моралі, визначіть основні критерії гуманності політики. Визначіть зміст і характер сучасних соціально-політичних процесів в Україні.

Завдання:

1. З'ясуйте причини виникнення політики як самостійної сфери життєдіяльності людини і суспільства.
2. Визначте елементи структури політики.
3. Назвіть види політики.

Питання для самоперевірки:

1. Які відмінні риси політики як суспільного явища?
2. Що таке суб'єкти і об'єкти політики?
3. Які функції виконує політика в суспільстві.

Література:

1. Бебин В.М. Як стати популярним, перемогти на виборах і утриматися на політичному Олімпі. Соціологія і технологія політичної боротьби.
2. Буянов М.И. Психиаторы и политика. – М., 1996.
3. Никитина А.Г. Историзм социально-политического явления // Полис – 2000, №5.
4. Поздняков Э.А. Политика и нравственность. –М., 1996.
5. Психология толп. – М., 1999.
6. Речицкий В.В. Эссе о политике. – Харьков, 1999.
7. Стоун Дебора Парадокс політики: мистецтво ухвалення політичних рішень. – К., 2000.
8. Шестопал Е.Б. Психологический профиль российской политики 1990-х годов: теоретические и прикладные проблемы психологии. – М., 2000.
9. Фролова М.А. Политическая стратификация. – Воронеж, 1995.

Тема 5: Політична, державна влада в сучасному суспільстві.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Історичні теорії влади.
2. Шляхи досягнення політичної влади.
3. Визначальні фактори ефективності політичного владарювання.
4. Етапи розвитку політичної влади в Україні.

Методичні рекомендації:

Вивчаючи тему потрібно усвідомити, що влада є центральною політичною категорією. Вона дає ключ до розуміння сутності і призначення політики і політичних рухів. Тому розуміння сутності влади й знання форм її здійснення є однією з основних передумов ефективної політичної діяльності, дозволяє виділити політику і політичні відносини з усієї групи суспільних відносин. Аналізуючи сутність і зміст влади як соціального явища, треба звернути увагу на

те, що вона зумовлена цілим комплексом як матеріальних, так і духовних потреб людини, серед яких – потреби свободи, самореалізації, самоствердження, розвитку особистості тощо. Влада визначається як здатність і можливість здійснювати свою волю певним суб'єктам, чинити вирішальний вплив на діяльність та поведінку людей за допомогою відповідних засобів. Політична влада має свою специфіку, виявляється як взаємодія суспільних інтересів суб'єктів політики на принципах організованого примусу, що здійснюється завдяки інституціоналізації влади з використанням політичних засобів. Для визначення сутності політичної влади порівняйте основні характерні ознаки влади як соціального явища і політичної влади, дайте відповідь на питання про спільне і відмінне між політичною і державною владою, зверніть увагу на легітимність влади. Визначіть основні елементи структури політичної влади, розкрийте особливості кожного елементу. З'ясуйте, що таке ресурси політичної влади, зверніть увагу на типологію ресурсів політичної влади, простежте як залежить вибір ресурсів політичної влади від характеру політичного режиму. Дайте відповідь на питання, які ресурси використовує сучасний політичний режим в Україні. Простежуючи характер та тенденції функціонування політичної влади на різних етапах людської цивілізації, можна відзначити тенденцію поступового, починаючи з епохи Просвітництва, процесу демократизації політичної влади. Для з'ясування реалізації влади в політичному житті суспільства необхідно розкрити її функції в життєдіяльності суспільства, відповідно до методів здійснення політичної влади, домінування регулюючих, узгоджуючих чи силових форм її забезпечення виділити політичні режими – тоталітарний, авторитарний, демократичний, порівняти їхні основні ознаки, розглянути реалізацію народовладдя в демократичному суспільстві, визначити сутність та умови функціонального розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову, звернути увагу на особливості політичної влади в Україні.

Завдання:

1. Визначте основні теорії природи влади.
2. З'ясуйте відмінні риси політичної влади.
3. Назвіть історичні етапи розвитку політичної влади в Україні.

Питання для самоперевірки:

1. Чому суспільство не може обійтись без влади?
2. В чому відмінність політичної влади від економічної, ідеологічної, релігійної?
3. Як змінювався тип політичної влади в історії України?

Література:

1. Болл Т. Власть // Полис. – 1993. - №5.
2. Дебор Гл. Общество спектакля. – М., 2000.
3. Дмитриев А.В. Насилие: социально-политический анализ. – М., 2000.
4. Короткова Н.В., Трактова Г.Д. Лассуэлом понятия политической власти как центральной категории политической науки // ВМУ сер.18 «Социология и политология» – 1999, №2.
5. Легитимность // Полис. – 1993. - №5.
6. Мишин В.М. Механизм ответственной власти. – Днепропетровск., 2001.
7. Преснянова Л.А. Структура личности восприятия политической власти // Полис. – 2000, №4.

8. Халипов В.Ф. Власть (основы катологии) – М., 1995.

Тема 6: Демократія як спосіб організації політичного життя суспільства.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Історія розвитку уявлень про демократію.
2. Демократичні погляди К.Поппера і його ідеал демократії.
3. Сучасний парламентаризм і демократія.
4. Розвиток самоуправління у державному і громадянському житті.

Методичні рекомендації:

При вивченні теми необхідно усвідомити, що проблеми демократії на сучасному рівні – це багатоманітність, складність соціально-політичних процесів, які безпосередньо зумовлені реальною практикою, слід з'ясувати, що розуміється під демократією, які її витoki та історичні форми. Зверніть увагу на те, що цей термін використовується в декількох значеннях: демократія – це організація політичного і громадянського суспільства, яка забезпечує реальне народовладдя, засноване на повазі прав і свобод людини та громадянина; демократія – це влада народу, народовладдя, форма політичного, державного устрою, де визначається, що народ є джерелом влади, його право брати участь у вирішенні суспільних, державних питань, при визначенні принципів свободи, рівності та інших прав громадян, яка передбачає введення правових гарантій і реалізацію їх у всіх сферах життя суспільства.

Дайте характеристику і проаналізуйте історичні етапи розвитку демократії: демократія в античну епоху; розвиток демократії в умовах Середньовіччя; демократія в період вільного підприємництва. Проаналізуйте типи демократії, при цьому зверніть увагу на їх особливості та форми реалізації (безпосередня, представницька, корпоративна). Аналіз теоретичних концепцій демократії, її принципів та інститутів дає можливість розкрити сутність риси демократії як форми організації політичного суспільства, з'ясувати механізм функціонування демократії. Треба звернути увагу на те, що сучасні концепції демократії так чи інакше сприймається як основа теоретичного розуміння демократії як народовладдя. Але фахівці мають різні підходи в тлумаченні головних питань демократії. Тому необхідно дати визначення критеріїв демократії, їх розбіжності, порівняти їх, охарактеризувати типи концепцій демократії: колективістські і конкурентні, розкрити, як представлена конкурентна демократія в сучасних концепціях: традиційно-ліберальній, плюралістичній, партипаційній, елітарній. Науковий підхід потребує ще й аналізу реально існуючих демократичних інститутів, відносин, цінностей, їх практичного функціонування в конкретних суспільствах. Порівняльний аналіз сучасних систем політичної демократії дає можливість з'ясувати як загальні, так і відмінні риси становлення і розвитку демократії як форми організації політичної влади, управління і всього соціального процесу життєдіяльності людей.

Дайте характеристику і проаналізуйте сучасні системи політичної демократії: американської, британської, французької, соціал-демократичної, соціалістичної. З'ясуйте, чи може бути доволно замінена одна система демократії на іншу. Розглядаючи історію розвитку демократії в Україні, треба зробити аналіз історико-культурних і соціально-політичних підстав і традицій у розвитку демократії, значення волі та демократії в суспільно-політичному житті

козацтва, революційно-демократичних, ліберально-демократичних ідей у політичній думці. Проаналізуйте сучасний конституційний процес, розбудову і розвиток політичної системи, еволюцію інститутів парламентаризму та президентства в Україні, політичну культуру та її вплив на розвиток демократії.

Під час вивчення цієї теми необхідно засвоїти такі поняття та категорії: демократія, лібералізм, плюралізм, безпосередня демократія, представницька демократія, корпоративна демократія, свобода, суверенітет народу, права людини, розподіл влади, політична більшість і меншість, вільні вибори, рівність виборців, політична демократія, парламентаризм, колективістський тип демократії, конкурентний тип демократії, ліберальна демократія, плюралістична демократія, елітарна демократія, соціальна демократія, соціалістична демократія, принципи і процедури демократії, інститути демократії, функції демократії.

Завдання:

1. Визначте історичні етапи розвитку демократії.
2. Розкрийте сутність теорії демократії К. Поппера.
3. Визначте зміст таких категорій: демократія, лібералізм, плюралізм, безпосередня, представницька і корпоративна демократія, парламентаризм, демократичні принципи і процедури, права людини.

Питання для самоперевірки:

1. Чому демократія виникла в Стародавній Греції?
2. Поясніть сутність концепції демократії К. Поппера.
3. Що таке парламентаризм?

Література:

1. Даль Роберт О демократии. – М., 2000.
2. Демократія – це дискусія: Громадянська заангажованість у старих і нових демократіях / Ред. С. Майерс – Нью-Лондон, 1997.
3. Демократия в Западной Европе XX века. – М., 1996.
4. Клейнер І. Демократія і держава. – К., 1990.
5. Лейпхарт Аренд Демократия в многосоставных общества. – М., 1997.
6. Міл Д.С. Про свободу. – К., 2001.
7. Пшеворський А. Демократия и рынок: Политические и экономические реформы в Восточной Европе и Латинской Америке. – М., 2000.
8. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія. – К., 1995.

Тема 7: Політична система суспільства; основні закономірності її розвитку.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Політична система і соціальна структура.
2. Політичні системи країн сучасного світу.
3. Демократизація політичних систем – найважливіша проблема ХХІ ст.

Методичні рекомендації:

При вивченні теми, треба мати на увазі, що політична система суспільства – одна з найскладніших категорій політології. Спочатку слід з'ясувати сутність і значення системного аналізу політики, що нового він вніс для розуміння природи політики. Наступним кроком є розуміння, що собою являє загальна теорія систем, розгляд розвитку теорії політичних систем, здійснених Т. Парсонсом, Д. Істоном, Г. Алмондом, порівняння їх теорій політичної системи. Розкрийте

структуру політичної системи, дайте характеристику основним структурним елементам політичної системи, з'ясуйте яку роль вони грають в її функціонуванні. Визначіть функції політичної системи, зробіть аналіз змісту функцій і покажіть їх значення для життєдіяльності суспільства в цілому. Зверніть увагу на типологію політичних систем, яка дозволяє більш глибоко аналізувати функціонування політичних систем в різних історичних і національно-державних умовах, показує спільне і відмінне між ними. Основний метод типології політичних систем – їх порівняльний аналіз. Порівняння типів політичних систем за різними критеріями, дозволяє більш глибоко аналізувати їх переваги і недоліки. Аналізуючи типологію політичних систем, треба з'ясувати, як змінювалися теоретичні підходи на типологію політичних систем з античних часів, коли розглядали характерні особливості різних форм правління, і до сучасної типології політичних систем.

Розглядаючи політичну систему України, слід звернути увагу на те, що незалежна Україна обрала демократичний тип політичної системи суспільства, що й визначено в Конституції (Основному Законі) України. На сучасному етапі розвитку України відбувається процес формування нової політичної системи в нашій країні. З'ясуйте складові елементи цього процесу, проаналізуйте основні напрями і перспективи формування нової політичної системи України, виходячи з глибокого і всебічного аналізу всіх структурних елементів політичної системи.

Завдання:

1. Покажіть взаємозв'язок політичної системи і соціальної структури суспільства.
2. Розкрийте структуру політичної системи.
3. Визначте основні типи сучасних політичних систем.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке системний підхід до вивчення політики?
2. Які елементи входять в політичну систему і яку роль вони відіграють в її функціонуванні?
3. Загальне та особливе в формуванні та розвитку політичних систем.

Література:

1. Мохамед Ж. Специфіка й особливості політичних систем країн, що розвиваються // Людина і політика. – 2002. - №2.
2. Парсонс Т. Система современных обществ. – М., 1996.
3. Селезнев Л. И. Политические системы современности: сравнительный анализ. – СПб. - 1995.

Тема 8: Держава – політична форма організації суспільства.

Питання для самостійного опрацювання:

Державні органи, їх види і призначення.

Держава і громадянське суспільство – діалектика взаємодії.

Принципи соціальної, правової держави як рух суспільства до політичної свободи.

Методичні рекомендації:

З'ясуйте, що розуміється під поняттям «державні органи влади». Охарактеризуйте принципи поділу «влади», їх необхідність та механізм

реалізації. З'ясуйте залежність особливостей та характеристик державних органів влади від форми правління, форми державного устрою та типу політичного режиму.

Розгляньте історію становлення поняття «громадянське суспільство». Окресліть основні ознаки феномену громадянського суспільства. З'ясуйте залежність стану громадянського суспільства від типу політичного режиму.

Виділіть етапи становлення концепції правової держави. Визначте основні принципи та функції правової держави.

Завдання:

Які функції здійснює законодавча влада за демократичного та тоталітарного політичного режиму?

Яка роль власності та підприємництва у формуванні громадянського суспільства?

Проаналізуйте можливості співіснування правової і соціальної держави.

Питання для самоперевірки:

1. Визначте зміст таких понять: законодавча, виконавча та судова влада.
2. Які функції виконує громадянське суспільство.
3. Які фактори сприяють становленню правової держави в Україні?

Література:

1. Банчук М. Громадянське суспільство в Україні: поняття і реальність // Людина і політика. – 2003. - №1.
2. Браун М. Пол. посібник з аналізу державної політики. – К., 2000.
3. Воронов І. Громадянське суспільство і влада // Людина і політика. – 2003. - №1.
4. Джилас М. Лицо тоталітаризма. – М., 1992.
5. Долженков О. Сутність політичного режиму України: основні підходи // Нова політика. – 2000. - №12.
6. Кірімов І. Хто для кого: держава для людини чи людина для держави? // Нова політика. – 2001. - №2.
7. Латеї-Братасюк М.Г. Громадянське суспільство: сутність, генеза ідеї, особливості становлення в умовах сучасної України. – Тернопіль, 1999.
8. Політичні режими сучасності та перехід до демократії // С. Давимук, А. Колодій, Ю. Кужелюк, В. Харченко. – Львів, 1999.
9. Проценко О., Чепинога В. Походження свободи (Осмислення витоків та розвитку концепцій громадянського суспільства). – К., 1996.

Тема 9: Політичні партії та партійні системи.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Можливості та недоліки монопартійності та мультипартійності.
2. Групи тиску: суспільні функції та технологія діяльності.
3. Політичні партії в Україні в першій половині ХХ ст. і їх класифікація.

Методичні рекомендації:

З'ясуйте, що розуміється під поняттям «партійна система». Прослідкуйте, які чини партійних систем виділяють в сучасній політичній науці (М. Дюверже, Б. Гаврилишин, Дж. Сарторі). На основі розглянутих типологій опишіть зв'язок

між чином партійної системи та чином політичного режиму.

Проаналізуйте відмінності між феноменом політичної партії та групою тиску. Виділіть основні типи груп тиску. Опишіть феномен лобізму та виокреміть його засоби.

Назвіть основні політичні партії в Україні початку ХХ століття. Охарактеризуйте їхні програми діяльності з точки зору ідеологічної спрямованості. Здійсніть типологію політичних партій в Україні початку ХХ ст. з огляду на соціальну базу, ставлення до суспільних перетворень.

Завдання:

1. З'ясуйте взаємозв'язок партійних і виборчих систем.
2. Визначте функції лобізму в сучасній Україні.
3. Прослідкуйте розвиток ідеї незалежності та суверенітету в програмах політичних партій України першої половини ХХ ст.

Питання для самоперевірки:

1. Дайте визначення поняттям: однопартійна та багатопартійна система.
2. Що таке група тиску?
3. Назвіть радикальні політичні партії в Україні початку ХХ ст.

Література:

1. Дунаєва Л. Тенденції та перспективи модернізації партійно-політичної сфери і утвердження партійної системи в Україні // Людина і політика. – 2001 - №5.
2. Дюверже М. Политические партии. – М., 2000.
3. Михелес Р. Главы из книги «Политические партии. Социальные исследования олигархических тенденций современной демократии» // Диалог. – 1990. - №№ 3, 5, 7, 11, 13, 15, 17.
4. Овчаренко П. Ілюзорність української багатопартійності // Доповіді міжнародному експертному клубу «Політична думка». – К., 1995.
5. Оксак О. Платформи політичних партій: зміст та критерії порівняльного аналізу // Нова політика. – 2000. - №2.
6. Острогорский М.Я. Демократия и политические партии. – М., 1997.
7. Примуш М.В. Історія і теорія політичних партій. – Донецьк, 2000.
8. Попович М.В. Європа-Україна-праві і ліві. – К., 1997.

Тема 10: Громадські організації і рухи в суспільно-політичному житті.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Громадські організації та їх роль в політичному житті суспільства.
2. Суспільно-політичні рухи.
3. Рухи проти тоталітаризму, за національне відродження.

Методичні рекомендації:

З'ясуйте відмінність феномену громадської організації від політичної партії. Охарактеризуйте основні функції громадських організацій. Здійсніть типологію громадських організацій.

Поясніть причини виникнення суспільно-політичних рухів. Проаналізуйте їх відмінність від громадських організацій. Здійсніть їх типологію.

Опишіть соціальну базу, цілі та засоби діяльності рухів проти тоталітаризму.

Завдання:

1. З'ясуйте роль громадських організацій в становленні демократичного політичного режиму.
2. Охарактеризуйте діяльність найбільш впливових громадсько-політичних організацій і рухів у сучасному світі.
3. Здійсніть типологію суспільно-політичних рухів в сучасній Україні.

Питання для самоперевірки:

1. Дайте визначення поняттю «громадська організація».
2. Громадські рухи та політичні партії: взаємодія чи опозиція?
3. Які функції здійснюють суспільно-політичні рухи в суспільстві?

Література:

1. Антонович А.И. Общественные движения и проблемы власти // Социально-политические науки. – 1991. - №4.
2. Андреев С.С. Политические движения и политические процессы // Социально-политические науки. – 1991. - №8.
3. Базовкін Г., Кремінь В. Партії та громадські об'єднання України. – К., 1994.
4. Гарань О.В. Від створення Руху до багатопартійності. – К., 1992.
5. Закон України «Про об'єднання громадян // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - №34.
6. Литвин В. Молодіжні громадсько-політичні організації // Політика і час. – 1991. - №3.
7. НРУ: місце в історії та політиці: тези. – К., 1994.
8. Пашков М., Тупчієнко Л. Держава і неформали // Політика і час. – 1992. - №9-10.
9. Яницкий О.Н. Экологические движения: методологические аспекты международных сопоставлений // Социологические исследования. – 1991. - №10.

Тема 11: Політична свідомість і політична культура.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Сутність і структура політичної свідомості. Ідеологія і політика.
2. Поняття, різновиди та функції політичної культури.
3. Особливості політичної свідомості й формування політичної культури в сучасних умовах України.

Методичні рекомендації:

Розгляд феномену політичної свідомості слід розпочати із з'ясування його структури. Опишіть типи політичної свідомості з точки зору її суб'єкта, способу відображення політичної реальності. Визначте функції політичної свідомості. Розкрийте сутність феномену ідеології.

З'ясуйте як співвідносяться між собою феномени політичної свідомості та культури. Здійсніть типологію феномена політичної культури.

Розкрийте роль політичної свідомості та культури в процесі переходу від тоталітаризму до демократії.

Завдання:

1. Визначте роль громадської думки в політичній свідомості суспільства.
2. Порівняйте функціонування ідеології у тоталітарному та демократичному суспільствах.

3. З'ясуйте основні фактори формування політичної культури в сучасній Україні.

Питання для самоперевірки:

1. Визначіть наступні поняття: політична свідомість, масова політична свідомість, політична ідеологія.
2. Які функції здійснює феномен політичної культури в суспільстві?
3. Назвіть основні політико-ідеологічні доктрини сучасності.

Література:

1. Кривошеїн В. Політичне світоприйняття: спроба побудови елементарної системи // Людина і політика. – 2001. №5.
2. Лясота Л. Причини відтворення авторитарних цінностей в Україні // Нова політика. – 2001. - №5.
3. Поченцов Г.Г. Психологические войны. – М., 2000.
4. Уолцер М. О терпимости. – М., 2000.
5. Харц Л. Либеральная традиция в Америке. – М., 1993.
6. Данилів В.Ю. Солідарність і солідаризм. – К., 2000.
7. Майер Томас Демократический социализм – социальная демократия: Введение. – К., 2000.
8. Консерватизм: Антологія / Упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий. – К., 1997.
9. Контрасти: Мондіалізм і тероризм / Укл.: М.І. Сенченко. – К., 2001.
10. Кертман Г.Л. Катастрофизм в контексте российской политической культуры // Полис. – 2000. - № 4.

Тема 12: Нації та національні відносини як об'єкт політики.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Нації як суб'єкти політичних відносин.
2. Проблеми національних відносин і варіанти національної політики
3. Сучасна національна політика в Україні.

Методичні рекомендації:

Вивчення першого питання треба розпочати з з'ясування сутності поняття «етнос». З'ясуйте які є історичні форми існування етносу. Дайте загальну характеристику основним ознакам нації. Опишіть феномен національної свідомості та з'ясуйте його функції в політичному процесі.

З'ясуйте структуру, види та форми національних відносин. Дайте характеристику механізмів регулювання міжнаціональних відносин.

Окресліть основні проблеми етнополітики в сучасній Україні.

Завдання:

1. З'ясуйте причини виникнення та шляхи подолання міжнаціональних конфліктів.
2. Проаналізуйте етнонаціональну політику США, Франції, Росії та України по відношенню до національних меншин.
3. Охарактеризуйте роль політики у вирішенні національних проблем.

Питання для самоперевірки:

1. Яка залежність між поняттями «етнос» і «нація»?
2. Чи є взаємозв'язок між націоналізмом і інтернаціоналізмом?
3. Назвіть нормативні акти які забезпечують регулювання етнонаціональних питань в Україні.

Література:

1. Кривецька О. Толерантність чи конфронтація: вектори етноконфліктного потенціалу України // Людина і політика. – 2001. - №6. – 2002. - №1.
2. Кузик П. Нація у контексті сучасних наукових досліджень: спроба методологічного розв'язання проблеми // Людина і політика. – 2001. – №5.
3. Пашкова О. Національна ідея: теоретичний аналіз змісту поняття // Нова політика. – 2000. - №5.
4. Туренко В. Філософія ненасильства в контексті проблем націоналізму // Людина і політика. – 2001. - №6.

Тема 13: Міжнародна політика і її роль у вирішенні глобальних проблем.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Характеристика основних рис і особливостей сучасного світового політичного процесу.
2. Сутність і основні концепції міжнародної політики.
3. Зовнішньополітична діяльність України у ХХІ ст.

Методичні рекомендації:

З'ясуйте зміст понять: «міжнародна політика» та «міжнародна система». Визначіть основні чини міжнародних систем в ХХ столітті. Проаналізуйте основні концепції міжнародних відносин: політичний ідеалізм, політичний реалізм, модернізм, транснаціоналізм та ін.

Охарактеризуйте основні глобальні проблеми людства. Окресліть роль політики в їх вирішенні. Проаналізуйте роль геополітичного фактору в історії України.

Завдання:

1. Проаналізуйте етапи становлення, виміри, підходи та моделі сучасного міжнародного порядку.
2. З'ясуйте новизну сучасної геополітичної ситуації в світі.
3. Опишіть роль України в сучасних американських геополітичних концепціях.

Питання для самоперевірки:

1. Дайте визначення поняттю «глобалізація».
2. Назвіть сучасні міжнародні організації, з'ясуйте їх роль в міжнародних відносинах.
3. У чому полягають геополітичні прорахунки України перших років незалежності?

Література:

1. Арон Райман Мир и война между народами. – М., 2000.
2. Василенко С. Геополітичні вектори України: витоки й особливості їх формування // Нова політика. – 2000. - №3.
3. Дергачев В.А. Геополитика: Учеб.пособие. – К., 2000.
4. Дробот Г.А. Роль международных организаций в мировой политике: основные теоретические подходы // Вестник МГУ сер. 18 «социология и политология». – 1999. - №1.
5. Зернецька О.В. Глобальний розвиток системи масової комунікації і міжнародні відносини. – К., 1999.
6. Цыганов П.А. Природа международных отношений (анализ конкурирующих парадигм) // ВМУ сер. 18 «Социология и политология», - 1991 №1.

7. Цыганов П.А. Проблема закономерностей международных отношений (анализ конкурирующих парадигм) // ВМУ сер. 18 «Социология и политология». – 1998, №1.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ

Не передбачено

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ:

Основні форми освітнього процесу при вивченні дисципліни «Політологія»:

- навчальні заняття;
- самостійна здобувачів вищої освіти;
- робота в бібліотеці ЦДПУ ім. В. Винниченка та мережі Інтернет;
- контрольні заходи.

Види навчальної роботи студентів:

- лекція з використанням структурно-логічних схем;
- семінарське заняття;
- консультація;
- залік.

У процесі вивчення дисципліни «Політологія» застосовуються наступні методи навчання:

За типом пізнавальної діяльності:

- пояснювально-ілюстративний;
- репродуктивний;
- проблемного викладу;
- дослідницький;
- відповідно до логіки пізнання:
- аналітичний;
- індуктивний;
- дедуктивний;

За основними етапами процесу:

- формування знань;
- формування умінь і навичок;
- застосування знань;
- узагальнення;
- закріплення;
- перевірка;

За системним підходом:

- стимулювання та мотивація;
- контроль та самоконтроль.

За джерелами знань:

- словесні – розповідь, пояснення, лекція;
- наочні – демонстрація, ілюстрація.

За рівнем самостійної розумової діяльності:

- проблемний;
- частково-пошуковий;
- дослідницький;

- метод проблемного викладання.

9. МЕТОДИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації освітнього процесу за кредитно-трансферною накопичувальною системою здійснюється шляхом поточного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ЄКТС та національною шкалою оцінювання.

10.1. Поточний контроль

Поточний контроль – це оцінювання навчальних досягнень студента (рівень теоретичних знань та практичні навички з тем, включених до модулів) під час проведення аудиторних занять, організації самостійної роботи, на консультаціях (під час відпрацювання пропущених занять чи за бажання підвищити попереднє оцінювання) та активності студента на занятті.

Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на семінарських заняттях, експрес-контролю, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання студентом тощо.

Форми участі студентів у освітньому процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття.
- аналіз джерельної та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- систематичність роботи на семінарських заняттях, активність під час обговорення питань.

Критеріями оцінки є:

усні відповіді:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, цілісність, системність відповіді, культура мови;
- самостійність суджень студента і творчість мислення, його теоретичний

рівень;

- використання основної та додаткової літератури;
- аналітичні узагальнення, уміння робити порівняльний аналіз;
- рівень сформованості і здатності вирішувати комунікативні завдання,

визначені в робочій навчальній програмі (організація дискусії із проблемного питання, вміння давати стислі й місткі відповіді опонентам у дискусії,

аргументовано захищати свою концепцію і висновки, підводити висновки за результатами дискусії);

виконання письмових завдань:

- логічність, уміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи.

Максимальний бал за виступ з питань певної теми модуля на *семінарському*

занятті – 4 бали:

10.2. Шкала оцінювання засвоєння навчального матеріалу

К-сть балів	Критерії оцінювання
3,5-4	студент повністю засвоїв теоретичний матеріал, логічно викладає його, пов'язуючи з додатковою літературою, її опрацювання і використання під час розкриття питання. Студент робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує
2,5-3	студент засвоїв теоретичний матеріал, вільно викладає його, наводить приклади, однак є незначні проблеми з усвідомленням системних зв'язків, коментарем теоретичного матеріалу. Не завжди дотримується логіки викладу, припускається незначних помилок чи неточностей
1,5-2	студент засвоїв матеріал на рівні переказування, відтворює вивчене не завжди логічно, припускається помилок
0,5-1	студент невпевнено переказує матеріал, не завжди вправно ілюструючи його. Під час відповіді потребує допомоги, допускається помилок

До 2-х балів виставляється студенту, який робив вдалі доповнення протягом семінарських занять з певної теми модуля, виправляв неточності, старанно працював впродовж заняття, залучався до колективних обговорень;

Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме за відповідний поточний контроль 0 балів;

До 8 балів студент може отримати за виконані завдання **самостійної роботи** з певної теми модуля, з урахуванням якості, повноти виконання завдання;

До 5 балів – виставляється студентам, які брали участь у науково-дослідній роботі – роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій, були учасниками олімпіад, конкурсів, – за рішенням кафедри.

До 8 балів виставляється студентам в кожному модулі за виконання комплексної контрольної роботи.

Для проведення контрольних робіт розроблено модульні контрольні завдання двох варіантів. Варіанти завдань для модульного контролю є рівнозначні за трудомісткістю.

За виконання завдань комплексної контрольної роботи студент отримує **оцінку** (кількість балів): максимальна кількість балів – 8.

У процесі виконання контрольних завдань студент може користуватися лише тими допоміжними матеріалами, які визначені викладачем. Студенту забороняється в будь-якій формі обмінюватися інформацією з іншими студентами та користуватися матеріалами, крім дозволених. За умови порушення

студентом установлених правил виконання роботи викладач позбавляє можливості продовжувати виконання контрольних завдань, не перевіряє роботу, робить на ній відповідний запис і оцінює нулем балів. Результати контрольного

заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються нулем балів незалежно від причини.

Перескладання контрольної роботи допускається в терміни, визначені викладачем, під час поточних консультацій.

До 40 балів передбачено за виконання комплексної контрольної роботи.

Студент, який не з'являвся на заняття (з поважних причин, підтверджених документально), а отже, не мав **поточних оцінок**, має право повторно пройти поточний контроль під час консультацій. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити реферати, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

10.3. Підсумковий (семестровий) контроль

З дисципліни «Політологія» передбачена така форма семестрового контролю, як залік, який проводиться в останній тиждень семестру.

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів:

- поточного контролю, виконання контрольних робіт,
- за виконану самостійну роботу кожного модуля,
- за виконану комплексну контрольну роботу (до 40 балів).

Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру.

Усім студентам, які повністю виконали навчальний план і позитивно атестовані з цієї дисципліни за кредитно-трансферною накопичувальною системою (набрали не менше 60% від 100 балів), сумарний результат семестрового контролю в балах та дворівневою шкалою «зараховано», «не зараховано», за шкалою ЄКТС заноситься у Відомість обліку успішності, Залікову книжку студента. Заповнена та оформлена відомість обліку успішності повертається у деканат у визначений термін особисто викладачем.

У випадку отримання менше 60 балів (FX,F в ЄКТС) за результатами семестрового контролю, студент обов'язково здійснює перескладання для ліквідації академзаборгованості.

10.4. Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна «Політологія»

Модуль № 1			Модуль № 2			Модуль № 3			Комплексна контрольна робота	Сума
Семінари Т. 1-3	СР	КР 1	Семінари Т. 4-5	СР	КР 2	Семінари Т.6-9	СР	КР 2		Підсумкова семестрова
4	8	8	4	8	8	4	8	2	40	100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за	Шкала	Оцінка за національною шкалою
---------------	-------	-------------------------------

всі			
види навчальної діяльності	ЄКТС	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно	не зараховано

10. Завдання до комплексної контрольної роботи з політології

Варіант 1:

1. Що і як вивчає наука про політику? В чому суть основних понять науки про політику?
2. Дайте характеристику існуючим в політичній науці концепціям демократії.
3. Дайте визначення поняттю "влада".

Варіант 2:

1. У чому полягають причини виникнення політики як явища суспільного життя?
2. З'ясуйте та дайте характеристику функціям політичної системи.
3. Дайте визначення поняттю "політична партія".

Варіант 3:

1. Визначте основні структурні елементи політики та її функції.
2. Проведіть порівняльний аналіз президентської та парламентської республіки.
3. Дайте визначення поняттю "політична свідомість".

Варіант 4:

1. Дайте морально-правову оцінку наступному твердженню: "Політична мета виправдовує будь-які засоби".
2. З'ясуйте відмінності політичних партій від громадських організацій та рухів.
3. Дайте визначення поняттю "політична влада".

Варіант 5:

1. Які заслуги перед політичною наукою роблять Ш.Л.Монтеск'є видатним вченим?
2. Визначте, на Вашу думку, переважно які функції здійснюють політичні партії в сучасній Україні.
3. Дайте визначення поняттю "легітимність".

Варіант 6:

1. Які основні політичні ідеї містять літературні пам'ятки часів Київської Русі?
2. Визначте, на Вашу думку, переважно які функції здійснюють громадські організації та рухи в сучасній Україні.
3. Дайте визначення поняттю "ресурси влади".

Варіант 7:

1. Визначте внесок М.Грушевського та В.Винниченка в розвиток української політичної думки.
2. Дайте характеристику основним теоретичним підходам, що використовуються в політичній науці при дослідженні міжнародних відносин.
3. Дайте визначення поняттю "харизма".

Варіант 8:

1. Проведіть аналіз сучасних концепцій демократії.
2. Дайте характеристику способам урегулювання конфліктів в національних відносинах за різних типів політичних режимів.
3. Дайте визначення поняттю "легальність".

Варіант 9:

1. Охарактеризуйте основні структурні компоненти політичної системи суспільства.
2. З'ясуйте основні відмінності між біполярною та багатополлярною міжнародними системами та їх ролями у вирішенні проблем міжнародної безпеки.
3. Дайте визначення поняттю "демократія".

Варіант 10:

1. Охарактеризуйте наявні в політичній науці теоретичні підходи до тлумачення поняття "політичний режим". З'ясуйте особливості політичного режиму сучасної України.
2. Які, на Ваш погляд, існують можливості інтеграції України з країнами Заходу?
3. Дайте визначення поняттю "виборча система".

Варіант 11:

1. Проаналізуйте різноманітні визначення предмета політології. Виберіть, на ваш погляд, найбільш вдалі.
2. Дайте оцінку функціонуванню прямої та представницької демократії в Україні.
3. Дайте визначення поняттю "громадська організація".

Варіант 12:

1. Проаналізуйте основні концепції політики.
2. Порівняйте патріархальний, підданський та активістський типи політичної культури (за типологією Г.Алмонда).
3. Дайте визначення поняттю "партійна система".

Варіант 13:

1. Дайте оцінку змісту і характеру соціально-політичних процесів в Україні.
2. Визначте та дайте характеристику факторам, що сприяють встановленню в суспільстві політичної демократії.
3. Дайте визначення поняттю "масова політична свідомість".

Варіант 14:

1. Чим відрізняються погляди Платона і Арістотеля на державу, владу і власність.
2. Визначте особливості функціонування громадянського суспільства в сучасній Україні.
3. Дайте визначення поняттю "монархія".

Варіант 15:

1. Який теоретичний внесок в розвиток політичної науки зробив М.Вебер.
2. Проведіть порівняльний аналіз індивідуальної, групової та масової політичної свідомості.
3. Дайте визначення поняттю "республіка".

Варіант 16:

1. Охарактеризуйте політичні ідеї членів Кирило-Мефодієвського товариства.
2. Визначте та дайте характеристику причинам і умовам виникнення громадських організацій та рухів.
3. Дайте визначення поняттю "анархізм".

Варіант 17:

1. Охарактеризуйте сутність влади, її суб'єкт, об'єкт та засоби.
2. Виявіть та дайте характеристику особливостям політичної свідомості в Україні.
3. Дайте визначення поняттю –федерація|| .

Варіант 18:

1. Розкрийте сутність і зміст політичної системи, її роль у життєздатності суспільства.
2. Визначіть та дайте характеристику ролі політики у вирішенні національних проблем.
3. Дайте визначення поняттю –двопартійна система|| .

Варіант 19:

1. Охарактеризуйте суть і основні принципи правової держави.
2. З'ясуйте причини виокремлення політичних знань у самостійну науку.
3. Дайте визначення поняттю –націоналізм|| .

Варіант 20:

1. Розкрийте сутність та основні ознаки такого політичного суспільного явища як політична партія.
2. Вкажіть та охарактеризуйте особливості ідеологічної ситуації в сучасній Україні.
3. Дайте визначення поняттю –тоталітаризм|| .

Варіант 21:

1. Визначіть критерії класифікації сучасних політичних партій.
2. Порівняйте розвиток політичної думки в Україні та Західній Європі у XVII – XVIII ст.
3. Дайте визначення поняттю –держави|| .

Варіант 22:

1. Дайте характеристику сучасним політичним рухам і здійсніть їх типологізацію.

2. Дайте оцінку внеску П. Орлика в розвиток української політичної думки.
3. Дайте визначення поняттю –лібералізм|| .

Варіант 23:

1. Обґрунтуйте відмінність політичної ідеології та політичної науки.
2. Проведіть порівняльний аналіз англо-американського та континентально-європейського типу політичної системи.
3. Дайте визначення поняттю –громадська думка|| .

Варіант 24:

1. Розкрийте зміст сучасної національної політики в Україні.
2. Дайте характеристику реалізації влади у демократичному суспільстві.
3. Дайте визначення поняттю —однопартійна система|| .

Варіант 25:

1. Визначте основні цінності консерватизму.
2. Визначте місце політології в системі соціально-гуманітарних наук та її зв'язок із дисциплінами, що їх Ви вивчаєте.
3. Дайте визначення поняттю –політична культура|| .

Варіант 26:

1. Виокремить переваги та недоліки тлумачення політології як науки про державу та як науки про владу.
2. Охарактеризуйте основні цінності лібералізму.
3. Дайте визначення поняттю —політична система|| .

Варіант 27:

1. Дайте характеристику та проаналізуйте історичні етапи розвитку політичної демократії.
2. Обґрунтуйте необхідність політичного прогнозування в умовах українського суспільства.
3. Дайте визначення поняттю —пряма демократія|| .

Варіант 28:

1. Зробіть порівняльний аналіз парламентської та президентської форм правління.
2. З'ясуйте особливості функціонування ідеології у тоталітарному та демократичному суспільствах.
3. Дайте визначення поняттю –пропорційна виборча система|| .

Варіант 29:

1. Дайте оцінку різновидам партійних систем. Розкрийте особливості партійної системи України.
2. Проведіть аналіз марксистської політичної думки.
3. Дайте визначення поняттю –громадянське суспільство|| .

Варіант 30:

1. Чому І. Канта вважають засновником концепції правової держави?
2. Проаналізуйте структуру явища політики (складові частини та їх взаємозв'язок).
3. Дайте визначення поняттю –буденна політична свідомість|| .

Варіант 31:

1. Проаналізуйте концепції походження держави. Сутність держави та її істотні ознаки.

2. Проведіть порівняльний аналіз політичної та економічної влади.
3. Дайте визначення поняттю –мажоритарна виборча система|| .

Варіант 32:

1. Зробіть порівняльну характеристику виборчих систем. З'ясуйте основні недоліки кожної з них.
2. З'ясуйте як співвідносяться між собою явища політичної свідомості та політичної культури.
3. Дайте визначення поняттю –конфедерація|| .

Варіант 33:

1. Розкрийте сутність феномену політичної свідомості, визначте засоби її формування.
2. З'ясуйте взаємозв'язок політики з іншими сферами суспільного життя.
3. Дайте визначення поняттю –конфедерація|| .

Варіант 34:

1. З'ясуйте основні функції політичної культури. Охарактеризуйте її місце і роль в політичній системі.
2. Визначте характерні ознаки та відмінності наукових та побутових уявлень про політику.
3. Дайте визначення поняттю –багатопартійна система|| .

Варіант 35:

1. З'ясуйте та дайте характеристику структурі знань політичної науки.
2. Проаналізуйте основні напрямки сучасної міжнародної політики України.
3. Дайте визначення поняттю –змінна виборча система|| .

Варіант 36:

1. Дайте оцінку політичним доктринам екстремізму. Які основні витoki сучасного тероризму?
2. Проаналізуйте основні підходи до визначення поняття –влада|| .
3. Дайте визначення поняттю —однопартійна система|| .

Варіант 37:

1. Дайте оцінку націоналізму та інтернаціоналізму як принципу дій у національній сфері.
2. З'ясуйте політичні наслідки функціонування в суспільстві мажоритарної та пропорційної виборчої системи.
3. Дайте визначення поняттю —унітарна держава|| .

Варіант 38:

1. Проаналізуйте відомі теорії націй та визначіть закономірності розвитку націй та національних відносин.
2. З'ясуйте спосіб функціонування громадянського суспільства за різних типів політичних режимів.
3. Дайте визначення поняттю –судова влада|| .

Варіант 39:

1. Визначіть історичні етапи розвитку та причини виникнення політичних партій.
2. З'ясуйте відмінності громадських організацій від громадських рухів.
3. Дайте визначення поняттю –фашизм|| .

Варіант 40:

1. Визначте сутність політичної діяльності, її суб'єкти, об'єкти, мотиви, методи і форми.
2. З'ясуйте причини виникнення в суспільстві шовінізму, расизму.
3. Дайте визначення поняттю —політичний режим|| .

Варіант 41:

1. У чому полягає діалектика взаємозв'язку політичної діяльності?
2. Розкрийте сутність етнонаціональної політики в сучасній Україні.
3. Дайте визначення поняттю -соціал-демократія|| .

Варіант 42:

1. З'ясуйте внесок Н. Макіавеллі в розвиток знань про політику.
2. Дайте оцінку участі України в діяльності міжнародних організацій.
3. Дайте визначення поняттю -політика|| .

Варіант 43:

1. Зробіть порівняльний аналіз політичних ідей Конфуція та Мо-дзи.
2. Порівняйте основні цінності лібералізму та консерватизму.
3. Дайте визначення поняттю —політична система|| .

Варіант 44:

1. В чому полягає феномен конституції П. Орлика?
2. Порівняйте буденну та теоретико-ідеологізовану політичну свідомість.
3. Дайте визначення поняттю -правова держава|| .

Варіант 45:

1. Проаналізуйте основні концепції влади.
2. Визначте базові ідеї кожного з напрямків української політичної думки XIX-XX ст.
3. Дайте визначення поняттю —авторитаризм|| .

Варіант 46:

1. Визначте основні функції політичної системи.
2. Поясніть чим викликане зростання ролі політики у житті сучасного суспільства.
3. Дайте визначення поняттю -соціалізм|| .

Варіант 47:

1. Розкрийте ознаки демократичного режиму. З'ясуйте труднощі переходу України від авторитарного режиму до демократії.
2. Виявіть спільне та відмінне у функціях політології та інших соціально-гуманітарних наук.
3. Дайте визначення поняттю -парламент|| .

Варіант 48:

1. Дайте оцінку функцій політичних партій в системі влади.
2. Дайте характеристику реалізації влади у тоталітарному суспільстві.
3. Дайте визначення поняттю -виконавча влада|| .

Варіант 49:

1. Охарактеризуйте місце громадських організацій та рухів в структурі сучасних політичних систем.
2. Розкрийте сутність концепцій поділу влади.
3. Дайте визначення поняттю -місцеве самоврядування|| .

Варіант 50:

1. Дайте оцінку громадської думки як одного із каналів на соціально-політичне життя суспільства.
2. Проведіть порівняльний аналіз тоталітарного та демократичного політичного режиму.
3. Дайте визначення поняттю -політична ідеологія|| .

12. Питання до екзамену/заліку з курсу "Політологія"

1. Предмет політології , її основні закономірності та категорії .
2. Методи та функції політичної науки.
3. Політична думка стародавнього Сходу.
4. Політична думка стародавнього Заходу.
5. Середньовічні релігійно-політичні концепції.
6. Політичні вчення у часи буржуазних революцій.
7. Плюралізм політичних концепцій ХІХ – першої половини ХХ ст.
8. Розвиток політичних ідей мислителями Київської Русі.
9. П.Орлик та його конституція.
10. Політична думка Кирило-Мефодіївського товариства .
11. Політичні ідеї М. Драгоманова.
12. Політика як суспільне явище. Види політики.
13. Місце політики в суспільному житті її взаємодія з іншими сферами суспільного життя.
14. Сутність політичного життя як частини соціального життя, його структура.
15. Конструктивні і деструктивні фактори політичного розвитку України.
16. Передумови виникнення демократії і її історичні типи.
17. Демократія – форма державно-політичної організації життя суспільства.
18. Права, свободи та обов'язки громадян України.
19. Влада як суспільне явище. Сутність політичної влади та її джерела.
20. Державна влада: суть та основні ознаки.
21. Політична система, як механізм реалізації влади: загальна характеристика.
22. Структура політичної системи суспільства. Особливості формування політичної системи України.
23. Функції політичної системи суспільства.
24. Походження і суть держави, основні її ознаки .
25. Форми і типи держави.
26. Президентська та парламентська республіка: загальна характеристика.
27. Правова держава і перспективи її становлення в Україні.
28. Взаємодія законодавчої, виконавчої і судової влади у демократичному суспільстві. Проблема розподілу влади в Україні.
29. Політичні партії як інститут політичної системи..
30. Класифікація сучасних партійних систем. Шляхи формування багатопартійності в Україні.
31. Основні політичні партії України, аналіз їх програм.
32. Місце та роль рухів і громадських організацій у політичному житті суспільства.
33. Суспільні рухи: характер, типологія.

34. Громадські організації: цілі створення та функції.
35. Політична свідомість: сутність, рівні, види.
36. Ідеологія й політична теорія.
37. Основні компоненти політичної культури , її історичні типи.
38. Шляхи становлення і розвитку сучасної політичної культури українського суспільства.
39. Сутність соціальної політики, специфіка її формування в сучасних умовах України.
40. Національні відносини і національна державна політика України.
41. Інтернаціоналізм і націоналізм як принципи дій у національній сфері.
42. Політика як регулятор демографічних процесів .Суб'єкти і об'єкт демографічної політики.
43. Взаємозв'язок демографічної і соціальної політики.
44. Система міжнародних відносин та її елементи .
45. Поняття й типологія політичних режимів.
46. Тоталітарний політичний режим. Критерії тоталітарного синдрому.
47. Авторитарний політичний режим.
48. Проблеми становлення демократичного режиму в Україні.
49. Сутність та основні риси громадянського суспільства.
50. Зовнішня політика: суть, функції.
51. Місце та роль незалежної України в системі сучасних міжнародних відносин.
52. Глобальні проблеми людства і роль політики в їх вирішенні.
53. Політичне прогнозування, його суть, зміст і завдання.
54. Соціальна-політична ситуація в Україні: загальна характеристика.
55. Громадянське суспільство і держава.
56. Політична концепція консерватизму.
57. Лібералізм та неолібералізм як політичні течії.
58. Соціалістичні політичні течії.
59. Політична доктрина анархізму.
60. Політична доктрина фашизму.

13. ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Декларація про державний суверенітет України. - К., 1991.
2. Конституція України.-К., 1996.
3. Білоус А.О. Політико-правові системи: світі Україна: Навч.посіб. - К., 1997.
4. Бебик В.М., Головатий М.Ф., Ребкало В.А. Політична культура сучасної молоді. - К., 1996.
5. Бодуен Ж. Вступ до політології. - К., 1995.
6. Выдрин Д. Политика: история, технология, экзистенция. - К., 2001.
7. Браун М. Політологія / посібник з аналізу державної політики. - К., 2000.
8. Енциклопедія політичної думки // За ред. Девіда Міллера. - К, 2000.
9. Мадіссон В.В. Історія розвитку політичної думки: Курс лекцій. Навч. посіб. - К., 1996.
10. Латеї-Братисюк М.Г. Громадянське суспільство: сутність, генезис ідеї, особливості становлення в умовах сучасної України. - Тернопіль, 1999.
11. Мишин В.М. Механизм ответственности власти. - Днепропетровск, 2001.
12. Міл Д.С. Про свободу. - К., 2001.
13. Мищик Ю. Політичні концепції Богдана Хмельницького. - К., 1995.
14. Невичерпність демократії. Видатні діячі минулого й сучасності про вільне демократичне суспільство і права людини. - К., 1999.
15. Основи політичної науки: Курс лекцій / за ред. Б.Л. Кухти. - Львів, 1996.
16. Основи політології // за ред. Кирилюка Ф.М. - К., 1996.
17. Політологія (курс лекцій) // за ред проф. Дзюбка І.С. - К., 2001.
18. Політологія: наука про політику // за ред. Проф. Кременя В.Г., проф. Горлача М.І. - К., 2001.
19. Політологія // за ред Семківа О.І. - Львів, 1994.
20. Попович М.В. Європа-Україна-праві і ліві. - К., 1997.
21. Рябов С.Г. Політологічна теорія держави. - К., 1996.
22. Рябов С.Г., Томенко М.В. Основи теорії політики. - К., 1996.
23. Сучасна політична філософія. Антологія. - К., 1998.
24. Хто є хто в європейській та американській політології? Малий політологічний словник. - Львів, 1995.
25. Шляхтун П.П. Політологія. - К., 2002.

Додаткова література:

1. Данилів В.Ю. Солідарність і солідаризм. - К., 2000.
2. Даль Роберт О демократії. - М., 2000.
3. Дмитриев А.В. Насилие: социально-политический анализ. – М., 2000.
4. Дюверже М. Политические партии. - М., 2000.
5. Камінський А. Вступ до міжнародних відносин. –Львів, 1995.
6. Мойсеев Н.Н. Размышления о современной политологии. Политические науки: новые проблемы – М., 2000.
7. Политология в вопросах и ответах (консультации политологов): Учебное пособие / под ред. Ануфриева Е.А. – М., 1994.

8. Політологія. Кінець ХІХ –перша половина ХХ ст.: Хрестоматія / за ред. Семківа О.І. – Львів, 1996.
9. Рябов С.Г. Політичні вибори. Короткий словник-довідник. – К., 1994.
- 10.Рябов С.Г. Політологія: Словник термінів і понять. – К., 1996.
- 11.Словник-довідник термінів з конфліктології / за ред. М.І. Пірян. – К., 1995.
- 12.Сучасна політична філософія: Антологія. – К., 1998.
13. Хто є хто в Україні? – К., 1997.
14. Часописи політичні та ті, що вміщують статті з різних проблем політології: "Віче", "Генеза", "Державність", "Кентавр", "Нова політика", "Общественно-политический журнал", "Політика і час", "Політична думка", "Политические исследования", "Політологічні питання", "Розбудова держави", "Сучасність", "Філософська та соціологічна думка" та інші.

Розробники: кандидат філософських наук, доцент, Русул О.В., кандидат політичних наук, старший викладач Сичик К.Б., викладач Кулик В.Г.